

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

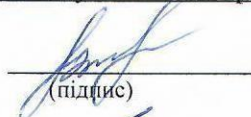
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

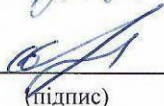
на тему: «Соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМУПЗ-21-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма «Управління публічними фінансами»

(підпис)

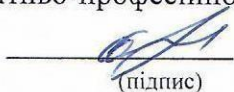
Горобчук Владислави Володимирівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник

(підпис)

Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми

(підпис)

Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «23» 01 2023 № 9

Завідувач
кафедри

(підпис)

Коляда Тетяна Анатоліївна, к.е.н., с.н.с., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 7 17.01.2023 шр/
 (дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 23.11.2022
 (до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 (Відмінно) 07.02.2023 Віщун
 (оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Віщун Ковалюва І.О.
 (підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

О
 (підпис)

Комеда Т.А.
 (ініціали, прізвище)

О
 (підпис)

Тордеев О.В.
 (ініціали, прізвище)

О
 (підпис)

Безринцев М.В.
 (ініціали, прізвище)

секретар

шр/

Шепиленко В.Ю.

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	26		Тимова Ковальова І.О. Заст. голови Гордєєв О.Д. Членкині комісії Камеда Т.А. Бедришук М.Д. Секретар Шепиленко В.Ю.
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	8		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	44		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 48 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
92	A	5 (відмінно)	07.02.2023	Ковальова І.О. Гордєєв О.Д. Камеда Т.А. Бедришук М.Д. Шепиленко В.Ю.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	
50-59	E	3 (задовільно)
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет Фінансів та цифрових технологій

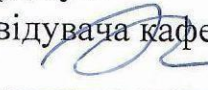
Кафедра Публічних фінансів

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітньо-професійна програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую

в.о. завідувача кафедри публічних фінансів

 Тетяна КОЛЯДА

« 13 » січня 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)

здобувачу вищої освіти

Горобчук Владислави Володимирівни

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми

Затверджена наказом ректора від «28» грудня 2021 р. № 106

2. Строк здачі закінченої роботи

30.11.2022

3. Метою є дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні, визначення проблем фінансування соціального захисту населення в умовах ринкової економіки.

Об'єкт дослідження є суспільні відносини, що склались у сфері дослідження соціального захисту.

Предмет дослідження є соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми.

Орієнтовна база дослідження Міністерство соціальної політики України, Верховна Рада України

4. Вихідні дані до роботи законодавчо-нормативні акти, офіційні джерела статистики, наукова періодика, монографічні джерела, Інтернет - ресурси тощо.

5. Перелік графічного матеріалу таблиці, схеми, рисунки

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Розвиток соціального захисту в Україні

1.2. Поняття, суть, принципи та функції соціального захисту населення

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан соціального захисту населення в Україні

2.2. Проблеми та тенденції посилення соціальної захищеності населення післявоєнний період в Україні

РОЗДІЛ 3 ЗАРУБІЖНІЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародні стандарти соціального захисту

3.2. Пріоритети забезпечення економічної безпеки держави на шляху досягнення національною соціальною сферою європейських стандартів

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	18.11.2022 р.	15.11.2022 р.
2	Допрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку	25.11.2022 р.	24.11.2022 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	28-30.11.2022 р.	28.11.2022 р.
4	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	20-28.12.2022 р.	20.12.2022 р.
5	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	20-23.01.2023 р.	20.01.2023 р.
6	Рецензування кваліфікаційної роботи	24-26.01.2023 р.	24.01.2023 р.
7	Захист кваліфікаційної роботи	7-8 лютого 2023 р.	7-8 лютого 2023 р.

8. Дата видачі завдання «10» __ 01 __ 2022.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)

10. Гарант освітньо-професійної програми

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Гордей О.Д.
(прізвище, ініціал)

(підпис)

Гордей О.Д.
(прізвище, ініціал)

(підпис)

Горобчук
(прізвище, ініціал)

АНОТАЦІЯ

Формування доходів Державного бюджету України

Назва випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

Метою є дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні, визначення проблем фінансування соціального захисту населення в умовах ринкової економіки.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- охарактеризувати розвиток соціального захисту в Україні;
- зазначити поняття, суть, принципи та функції соціального захисту населення;
- дослідити сучасний стан соціального захисту населення в Україні;
- визначити проблеми та тенденції посилення соціальної захищеності населення у післявоєнний період в Україні;
- розглянути міжнародні стандарти соціального захисту;
- зазначити пріоритети забезпечення економічної безпеки держави на шляху досягнення національною соціальною сферою європейських стандартів.

Об'єктом магістерської роботи є суспільні відносини, що склались у сфері дослідження соціального захисту.

Предметом магістерської роботи є соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми.

Базою дослідження виступає Міністерство соціальної політики України, Верховна Рада України.

За результатами дослідження розроблено рекомендації, що мають практичне значення та спрямовані на модернізацію системи соціального захисту України на основі оцінки їх стану та визначенні тенденцій розвитку.

Одержані результати можуть бути використані учасниками системи соціального захисту населення України для удосконалення.

Кваліфікаційна робота містить _ 65 _ сторінок, _0 _ таблиць, _0 _ рисунків, список використаних джерел _52_ найменування.

Ключові слова: соціальний захист, населення, міжнародні стандарти, економічна безпека, європейська інтеграція

Рік виконання кваліфікаційної роботи - 2022

Рік захисту роботи - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	
1.1. Розвиток соціального захисту в Україні.....	6
1.2. Поняття, суть, принципи та функції соціального захисту населення...	14
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	
2.1. Сучасний стан соціального захисту населення в Україні.....	24
2.2. Проблеми та тенденції посилення соціальної захищеності населення у післявоєнний період в Україні	30
РОЗДІЛ 3 ЗАРУБІЖНІЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	
3.1. Міжнародні стандарти соціального захисту	39
3.2. Пріоритети забезпечення економічної безпеки держави на шляху досягнення національною соціальною сферою європейських стандартів	46
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Актуальність теми. Соціальний вимір держави - це фон, на якому повинні розгортатись будь-які суспільні та державні процеси, який відображає сутність і спрямованість її внутрішньо- та зовнішньополітичного та економічного курсу. Орієнтири соціальної спрямованості Української держави, що втілені у прагненні нашого народу до побудови громадянського суспільства, європейської інтеграції, визначені й у нормах Основного Закону України, де вперше найвищою соціальною цінністю на конституційному рівні визнано людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку.

Право громадянина на соціальний захист в Україні, задеклароване у приписах розділу II Конституції України, не лише, так би мовити, «задає тон» усім наступним конституційним нормам, відображає реальне або бажане становище людини в українському суспільстві, регулює її відносини з державою, а й являє собою нормативний фундамент гуманістичного спрямування розвитку суспільного і державного життя в Україні, виступає одним із основних конституційно-правових інститутів, значущість якого обумовлена засадами і цілями конституціоналізму загалом і відображена у низці положень Конституції України, базовим з яких у розумінні курсу соціальної політики нашої держави та визначенні цього права є стаття 46 Конституції України. Аналіз конституційних приписів дозволяє зробити висновок про широке розуміння права на соціальний захист, яке включає право на соціальне забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Процес поглиблення інтеграції в світове економічне співтовариство передбачає багато істотних змін у системі управління державою, складовою якої є соціально-економічна система, на основі ідеї сполучення економічної

ефективності як результату дієвості ринкових сил та соціального компромісу. Отже, пошук ефективних механізмів та дієвих методів функціонування системи соціального захисту є нагальним напрямком наукових досліджень та актуальним практичним завданням.

Дослідження проблем соціального захисту населення представлено у працях таких провідних науковців, як: Ю. Качуренко, В. Скуратівський, В. Трощинський, П. Ситник, Н. Борецька, П. Бригадін, В. Бакиров, І. Даниленко, К. Кизилова, І. Кузина, А. Чечель, Д. Тарасенко, О. Куценко та ін. Вклад учених у дослідження актуальних питань функціонування соціальної сфери є дуже вагомим, але не слід недооцінювати необхідність розвитку та вивчення питань, які стосуються подальшого розвитку соціальної сфери на шляху євроінтеграційних процесів.

Мета і завдання магістерської роботи. Метою є дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні, визначення проблем фінансування соціального захисту населення в умовах ринкової економіки.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- охарактеризувати розвиток соціального захисту в Україні;
- зазначити поняття, суть, принципи та функції соціального захисту населення;
- дослідити сучасний стан соціального захисту населення в Україні;
- визначити проблеми та тенденції посилення соціальної захищеності населення у післявоєнний період в Україні;
- розглянути міжнародні стандарти соціального захисту;
- зазначити пріоритети забезпечення економічної безпеки держави на шляху досягнення національною соціальною сферою європейських стандартів.

Об'єктом магістерської роботи є суспільні відносини, що склались у сфері дослідження соціального захисту.

Предметом магістерської роботи є соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми.

Методи магістерської роботи. Обрана методологія дослідження, обумовлена об'єктом та предметом магістерської роботи, її метою та поставленими завданнями, включає систему загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ. Так, використання історично-правового методу дозволило проаналізувати питання становлення і розвитку системи соціального захисту в Україні, визначити основні його етапи, а також дослідити основні аспекти розвитку соціального захисту в зарубіжних країнах (підрозділи 1.1, 3.1). Діалектичний метод як універсальний метод наукового пізнання правових явищ об'єктивної дійсності допоміг здійснити дослідження поставлених у роботі завдань у їх взаємозв'язку, єдності та розвитку, виявити загальні закономірності конституційно-правових основ соціального захисту в Україні, сформулювати об'єктивні, науково обґрунтовані висновки. Застосування формально-логічного методу дало можливість системно проаналізувати правові основи соціального захисту, на цій основі виявити проблемні питання та запропонувати конкретні шляхи їх вирішення (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2). Порівняльно-правовий метод використовувався при дослідженні міжнародно-правових стандартів соціального захисту (підрозділ 3.1). Формально-юридичний метод дозволив обґрунтувати доцільність вдосконалення вітчизняного законодавства з питань соціального захисту (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2). Системний метод допоміг повно дослідити основи соціального захисту в Україні, виявити проблемні питання та запропонувати шляхи їх вирішення.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Розвиток соціального захисту в Україні

В етимологічному значенні соціальне забезпечення означає «надання достатніх матеріальних засобів для життя будь-кому з боку суспільства». Уявлення про те, яким має бути соціальне забезпечення, змінювалось та удосконалювалось з розвитком людського суспільства. Питання організації соціального забезпечення поставало в різні часи перед різними державами, а тому для розуміння сучасних державно-правових моделей соціального забезпечення необхідно дослідження історії розвитку соціального забезпечення як інституту громадянського суспільства.

Становлення соціального забезпечення на Русі засвідчено Початковим російським літописом (Повість временних літ) [1].

У 996 році князь Володимир видав Статут (закон), яким громадське піклування було доручене піклуванню і нагляду духовенства. Володимир піклувався також про створення богоділень, будинків прочан.

Пізніше «Руська Правда» Князя Ярослава стала першим слов'янським законом, в якому закріплювалася подоба соціальної програми. Особливою турботою про бідних і убогих відрізнявся і Володимир Мономах [2].

Соціальні джерела правової форми соціального забезпечення мають свої витоки у моральних засадах суспільства - у категоріях чуйності, співчуття, справедливості, людяності, благодійності, які спрямовані на підтримку людини, котра фізично об'єктивно не в змозі забезпечити себе та свою сім'ю. В основі цього інституту лежить прагнення людської спільноти забезпечити одну зі сторін публічного інтересу - підтримку фізичного існування людського суспільства, захисту слабких, немічних, хворих, інвалідів, дітей, врешті-решт, скажемо - непрацездатних, тобто таких, які ще

або вже не можуть своєю працею утримувати себе і тих, хто перебуває на їх утриманні. Таке прагнення реалізовувалось як поза державним регулюванням, так і за його допомогою.

Початковими формами соціального забезпечення були благодійництво і громадська опіка як вираз соціальної допомоги. Були створені різні організаційно- правові моделі соціального забезпечення, на шляху реалізації яких у сучасний період спостерігається все більше проблем у всіх державах без винятку незалежно від рівня їх економічної могутності, політичної спрямованості, форм та режимів державного правління [2].

Протягом багатьох століть центрами соціальної допомоги в Україні- Русі були церкви і монастирі. Перед нашествям монголо-татар у Київській Русі було 120 монастирів, з них 99 знаходились у містах. Монастирська система поступово витіснила княже благодійництво, стаючи самостійним суб'єктом допомоги. Під час страшного нашествия церква та монастирі повністю взяли на себе благодійні функції, користуючись тим, що татарські хани поважливо ставились до духовництва і звільняли церкви й монастирі від данини. У XIV - першій половині XVII ст. розвиваються три основні форми соціальної підтримки знедолених: 1) монастирська система підтримки; 2) державна система допомоги; 3) перші світські прояви благодійності. У формуванні державної системи допомоги важливу роль стали відігравати Прикази. Так, завданням Приказу великого палацу була видача грошей монастирям і церквам з царської скарбниці. Петро I своїм указом від 8 червня 1701 р. «Об определении в домовые Святейшего Патриарха богадельни нищих, больных и престарелых» зобов'язав приймати (направляти) в монастирські богадільні жебраків, хворих і престарілих, які не можуть самостійно ходити і збирати милостиню, а на 10 хворих виділяти одного здорового, який їх доглядав. Крім того, хворих слід лікувати, і з цією метою для оплати праці лікарів і купівлі ліків виділяти кошти з Патріаршої домової скарбниці. Відповідно до указу Петра I від 31 січня 1712 р. «Об учреждении во всех губерниях госпиталей» у всіх губерніях були створені лікарні для

утримання калік, старих, позашлюбних немовлят. До уваги бралися тільки ті, які не могли працювати, стерегти, тобто були нездатні до будь-якої роботи, навіть найпростішої. Указом Катерини II від 7 листопада 1775 р. «Учреждение для управления губерний» у кожній губернії було створено Приказ громадської опіки під головуванням губернатора. До його відання належали такі установи: 1) народні школи; 2) сирітські будинки для дітей; 3) лікарні; 4) богадільні; 5) будинки для невиліковно хворих; 6) будинки для душевнохворих; 7) робітничі будинки. Ці прикази у 1810 р. перейшли під юрисдикцію Міністерства поліції, а пізніше - Міністерства внутрішніх справ.

Після скасування кріпацтва відбувається реорганізація системи державного управління. Керівництво соціальними службами у більшості губерній почали здійснювати земські та міські установи. Соціальна опіка і підтримка набуває постійного і систематичного характеру. Однак, за роз'ясненням Урядового Сенату, опіка бідних вважалася не обов'язком, а правом земських та міських установ [3].

Найбільш повно концепцію соціальної держави обґрунтував наприкінці XIX ст. відомий німецький економіст А. Вагнер. Він охарактеризував шляхи перетворення буржуазної держави на державу «загального благоденства», яка за своїми ознаками відповідає параметрам сучасної соціальної держави.

А. Вагнер - прихильник державницького і християнського соціалізму, що визначав свої переконання як соціально-правові. Його концепція передбачала перетворення буржуазної держави на «державу культури і загального добробуту, одержавлення залізниць, гірських підприємств, банків і страхових організацій, інтеграцію робочого класу в державу і суспільство при запереченні політичних і соціальних революцій» [4].

Сам термін «соціальна держава» уперше було запропоновано в середині XIX ст. відомим німецьким державознавцем і економістом Лоренцем фон Штейном (1815-1890). Він вважав, що ідея держави полягає у відновленні рівності і свободи, у піднятті нижчих, знедолених класів до рівня багатих і сильних. Держава повинна «забезпечувати економічне і суспільне

піднесення всіх її членів, тому що розвиток одного є умовою й наслідком розвитку іншого, у цьому розумінні ми говоримо про суспільну або соціальну державу» [5]. Соціальна держава, за Л. фон Штейном, повинна не тільки узаконити й охороняти пануючих, але й свідомо слугувати інтересам усього народу.

Введення соціального забезпечення було однією з вимог пролетаріату дореволюційної Росії. Зокрема, воно було сформульовано у Програмі РСДРП, прийнятій II з'їздом партії (1903). На VI (Празькій) Всеросійській конференції РСДРП (1912) партія більшовиків знову висунула вимогу визнати право пролетаріату на соціальне забезпечення, запропонувала відповідні організаційно-правові форми соціального забезпечення, що гарантують реальне здійснення цього права (державну систему страхування), уточнила випадки, коли таке право виникає (каліцтво, хвороба, старість, втрата годувальника тощо).

Ці вимоги були сформульовані В. І. Леніним і увійшли в історію під назвою ленінської страхової робочої програми. В. І. Ленін визначив, на яких найважливіших принципах має бути побудовано державне страхування: забезпечення всіх осіб найманої праці та їх сімей: забезпечення робочих у всіх випадках втрати працездатності та в разі втрати заробітку при безробітті; повне відшкодування втраченого заробітку без будь-яких внесків самих застрахованих; здійснення всіх видів страхування єдиними органами, побудованими за територіальним принципом на засадах повного самоврядування застрахованих [6, с. 24].

Шлях розвитку системи соціального захисту працюючих в Україні зумовлений першими страховими законами на початку XX ст., які були прийняті урядовими структурами у відповідь на вимоги робітників створити гарантовані правила соціальної захищеності на виробництві. Уже в 1901 р. законодавчим актом передбачалось призначення пенсій робітникам гірничих заводів і копалень за рахунок роботодавців, яких визнавали винними в пошкодженні здоров'я. І як прямий наслідок організованих виступів і

масових страйків робітників 2 червня 1903 р. були введені «Правила про винагороду потерпілих внаслідок нещасних випадків робочих та службовців, а також членів їх сімей на підприємствах фабрично-заводської, гірничної та гірничозаводської промисловості». Цей день став, так би мовити, днем народження державного соціального страхування.

У 1912 р. були прийняті на державному рівні закони «Про забезпечення робітників на випадок захворювання», «Про страхування робітників від нещасних випадків на виробництві» і ряд інших. Були створені так звані лікарняні каси, пізніше їх стали називати страховими касами. Вони надавали робітникам два види допомоги: у випадку захворювання та при нещасному випадку. Допомога по тимчасовій непрацездатності призначалась у розмірі від половини до двох третин заробітку і виплачувалась лише з четвертого дня хвороби. Допомога по вагітності і пологах видавалась протягом шести тижнів робітницям, які пропрацювали на даному підприємстві не менше трьох місяців [6, с. 23].

Після 1917 р. соціальне страхування в Україні розвивалось в єдиному руслі з усіма республіками Радянського Союзу. У перші роки після революції в умовах громадянської війни йшли пошуки більш ефективних форм соціального захисту трудівників. І, як наслідок, у 1918 р. було прийняте Положення про соціальне забезпечення працюючих, яке гарантувало забезпечення всіх найманих працівників незалежно від особливостей праці допомогою при тимчасовій втраті заробітку у зв'язку з хворобою, пологами, каліцтвом. Починаючи з 1922 р. виплата допомоги здійснювалася безпосередньо підприємствами в залік страхових внесків.

У 1929 р. державне соціальне страхування мало єдиний цільовий бюджет. Разом з тим вже тоді в нормативно-правових актах підкреслювалось, що кошти державного соціального страхування є цільовими і використовувати їх на інші цілі недопустимо. А з 1931 р. за рахунок коштів державного соціального страхування фінансуються санаторно-курортне

лікування в спеціалізованих установах, санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку та дитячі оздоровчі табори.

Переломним моментом в історії соціального страхування є передача його в управління профспілкам. Рішенням союзного уряду 23 червня 1933 р. всі кошти соціального страхування, а також санаторії, будинки відпочинку та ряд інших установ були передані профспілкам. Демократичні перетворення в суспільстві вимагали відповідних змін і в правових відносинах.

У СРСР була законодавчо закріплена система соціального забезпечення, створена на ленінських принципах. Соціальне забезпечення здійснювалося в таких організаційно-правових формах: державно- соціальне страхування робітників і службовців, прирівняних до них осіб та їх сімей; соціальне страхування колгоспників за рахунок централізованого союзного фонду соціального страхування; соціальне забезпечення колгоспників за рахунок централізованого союзного фонду соціального забезпечення колгоспників; соціальне забезпечення державними органами за рахунок прямих асигнувань державного бюджету (цю форму нерідко називають соціальним забезпеченням у вузькому сенсі); додаткові форми соціального забезпечення за рахунок коштів окремих колгоспів, фондів, творчих спілок (письменників, художників, композиторів та ін.). Хоча кожна з форм соціального забезпечення мала свою специфіку з точки зору кола забезпечуваних осіб, способу утворення громадського фонду, з якого відбувається забезпечення, а також органів, що здійснюють його, всі вони будуються на єдиних загальних принципах. Як такі принципи слід розглядати: загальність соціального забезпечення (рівне для всіх трудящих СРСР право при настанні конкретних обставин отримати певні види забезпечення незалежно від раси, статі, віросповідання і т. д.); всебічність і різноманіття видів соціального забезпечення (пенсії, допомоги, утримання в будинках інвалідів і престарілих, протезування, навчання інвалідів та їх працевлаштування і т. д.); забезпечення за рахунок державних і громадських коштів без будь-яких утримань із заробітної плати працюючих; забезпечення

у високих розмірах, відповідних сформованому рівню потреб громадян (розмір відшкодування по соціальному забезпеченню, достатній для задоволення не тільки найбільш нагальних життєвих потреб, але й інших матеріальних і духовних запитів громадян) [6, с. 25].

При здобутті Україною незалежності 1991 р. рівень життя більшості населення знижується, тому цей період дає поштовх для утвердження нових принципів діяльності держави в соціальній сфері, реформування управління нею. Процес реорганізації в соціальній сфері розпочався створенням протягом 1991-1992 рр. нової організаційної структури на місцях - територіальних центрів відповідно до наказу Міністерства соціального забезпечення «Про затвердження типового положення про територіальний центр обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і відділення соціальної допомоги на дому системи соціального забезпечення Української РСР» від 15 травня 1991 р. № 60.

До їх створення жодна структура не здійснювала функцій «фізичної допомоги» шляхом надомного обслуговування, реабілітаційної медичної допомоги інвалідам, одиноким літнім людям, побутової допомоги.

Більш реальні зміни почалися з 1995 р., коли почали створюватися нові програми адресної соціальної допомоги, спрямовані на захист більш нужденних людей. Такий адресний підхід було закладено в Основних напрямках соціальної політики на 1997-2000 рр., в яких передбачалось реформувати систему соціального захисту саме шляхом переходу від соціального забезпечення для всіх до надання адресної соціальної допомоги.

У 2002-2004 рр. прийнято кілька важливих нормативних актів, що визначають основи реалізації соціальної політики в Україні, а саме: Указ Президента України від 5 травня 2004 р. № 506/2004 «Про додаткові заходи щодо вдосконалення системи здійснення соціальних виплат громадянам». Також проводиться пенсійна реформа та діє Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-ГУ «Про соціальні послуги».

Розглянувши історію становлення соціального захисту, спробуємо виділити основні етапи його формування:

1-й етап - X-XVI ст. Проста (неорганізована) добродійність. Характеризується сліпою роздачею милостині окремими «нищелюбцями», відсутня мета добродійності. Роль церкви є переважаючою у справі турботи про жебраків.

2-й етап - XVI-XVII ст. Суспільне піклування. Добродійність набуває організованої форми на основі усвідомлення солідарності між членами громади. Турбота держави про благо бідуючих з метою принесення суспільної користі.

3-й етап - XVIII ст. - 1917 р. Державне опікування. Виникає цілісність системи суспільного піклування під строгим контролем держави, створюються спеціальні державні установи, з'являється соціальне страхування.

4-й етап - 1917-1991 рр. Соціальне забезпечення. Загальне й універсальне соціальне забезпечення, спочатку з використанням широкої натуралізації, зникнення добродійності, повна відповідальність держави за соціальне забезпечення, розвиток обов'язкового соціального страхування і солідарного пенсійного забезпечення.

5-й етап - з 1992 р. Соціальний захист. Відмова від загального соціального забезпечення, поява програм адресної соціальної допомоги, поступовий перехід до солідарно-накопичувальної пенсійної системи.

Ураховуючи вищевикладене, слід зазначити, що соціальний захист на території сучасної України виник дуже давно, оскільки завжди існували й існують незахищені верстви населення, які потребують піклування і захисту з боку суспільства, тому соціальне забезпечення бере коріння з давніх-давен, починаючи з окремих проявів милосердя, і досі йде становлення та розвиток системи соціального захисту, який є основною формою підтримки людини з боку держави при настанні того чи іншого соціального ризику і потребує постійного вдосконалення та розвитку.

1.2. Поняття, суть, принципи та функції соціального захисту населення

Система соціального захисту, на думку багатьох сучасних вчених, становить сукупність економічних, юридичних, соціальних прав та гарантій, соціальних установ та інститутів, що забезпечують гідні умови життєдіяльності усім верствам населення, надаючи особливу турботу соціально вразливим верствам. Такого визначення системи соціального захисту дотримуються А. Сіленко та В. Коляденко. За ними, система соціального захисту містить комплекс правових, соціально-економічних і політичних гарантій, які надають умови для забезпечення засобів існування: працездатним громадянам - за рахунок особистого трудового внеску, економічної самостійності й підприємництва; соціально уразливим верствам - за рахунок держави, але не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму [7, с. 303].

Аналіз наукових джерел дає змогу дійти висновку: зміст категорії "соціальний захист" вітчизняні й зарубіжні науковці трактують у вигляді діяльності, комплексу, функції, системи, сукупності й механізму. На наш погляд, зміст цієї категорії цілісніше розкриває її саме поняття «система», яка передбачає сукупність певних функціональних елементів, що комплексно взаємодіють і запускають механізми, котрі сприяють досягненню певної мети[8, с. 45]. Підтвердженням є те, що дослідники наголошують на різноманітних складових елементах, такі як методи, заходи, відносини, практики, гарантії, права, підтримка, допомога. Це й обумовлює необхідність обґрунтування і введення зазначених елементів до системи соціального захисту [8, с. 45].

На нашу думку, система соціального захисту - це сукупність правових, економічних та соціальних заходів, гарантованих Конституцією України, щодо створення та забезпечення здорового соціально-економічного мікроклімату для життя та розвитку як економічно активної частини

населення, так і тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, гарантуючи обом групам соціальну безпеку (розвиток без війни і тероризму), соціальні зобов'язання, котрі ґрунтуються на соціальній справедливості й рівності прав.

У 2000 р. ухвалено Закон про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Згідно з його положеннями впроваджено другу адресну програму (після програми житлових субсидій), надання підтримки за якою залежить від доходу сім'ї та передбачає його перевірку. У Законі зазначено, що він «спрямований на реалізацію конституційних гарантій права громадян на соціальний захист – забезпечення рівня життя не нижчого від прожиткового мінімуму» [9, с. 37]. Згідно з чинним законодавством, а саме ст. 46 Конституції України, громадяни мають право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [10, с. 10].

Досвід багатьох європейських держав, що визначаються по їх Конституціям як правові та соціальні, показує, що їх соціально-економічна політика спирається на такі принципи: 1) принцип економічної свободи людини та визнання права підприємців чи їх об'єднань, найманих працівників та їх профспілок на тарифну автономію на основі соціального партнерства; 2) принцип довіри до регулюючої ролі ринку шляхом попиту та пропозиції, ціноутворення, конкуренції, але водночас на принципі відповідальності держави за гру ринкових сил та створення умов для впорядкування протікання економічного та соціального життя, спрямованого на забезпечення добробуту своїх громадян; 3) принцип соціальної справедливості та солідарності суспільства, зокрема шляхом податкового перерозподілу доходів від багатих до бідних та залучення дієздатних до трудового процесу, забезпечення соціальної відповідальності працездатних ще чи вже не працюючих громадян; 4) принцип участі працівників в

управлінні виробництвом та розподілі, у суспільному та державному житті з розвитком різних форм економічної демократії.

Отже, основними принципами соціальної держави є принципи соціальної справедливості та соціального партнерства, котрі покликані забезпечувати інтеграційну роль держави у суспільстві.

Так, Міжнародна організація праці (далі – МОП) визначає поняття соціального захисту як загальну базову соціальну підтримку всім громадянам незалежно від внесків або тривалості їх трудового стажу. Конвенція МОП 1952 р. та наступні міжнародні трудові норми містять дев'ять основних складових соціального захисту, таких як медична допомога, допомога внаслідок хвороби, допомога по безробіттю, у зв'язку з народженням дитини, допомога сім'ям з дітьми, внаслідок виробничого травматизму і професійного захворювання, за інвалідністю, за віком, у разі втрати годувальника [9, с. 17].

Тобто наявне широке трактування соціального захисту як соціальної підтримки, яка надається всьому населенню, метою якої є соціальна безпека.

Дотримуючись принципів соціальної справедливості, система соціального захисту створює для всіх членів суспільства рівні умови, які перешкоджають негативному впливу середовища на людину та забезпечують гідну й соціально прийнятну якість їхнього життя. Відповідно система складається із підсистем вищого рівня, підсистем нижчого рівня тощо.

У науковій літературі продовжують тривати дискусії з приводу суті понять "соціальний захист" і "соціальне забезпечення". Одні науковці вважають ці терміни словами-синонімами, інші розглядають "соціальний захист" як ширше поняття, що охоплює й поняття "соціальне забезпечення". Соціальне забезпечення, порівняно зі соціальним захистом, - вужче поняття, адже воно позначає ще й практику виплати пенсій, соціальної допомоги, соціального догляду, соціального обслуговування з метою підтримки рівня доходів населення [11]. За міжнародними стандартами, соціальне забезпечення охоплює також право на медичну допомогу, медичне

страхування, державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, утримання та виховання за державні кошти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [12, с. 42].

Власну позицію ми вбачаємо лише на шляхах розгортання існуючої й активно відстоюваної в науковій літературі тези, що соціальний захист - поняття ширше, пов'язане зі стратегією соціальної держави. Наведені дослідження засвідчують: його активно почали використовувати в роки незалежності України, і зараз воно закріплене в Основному законі України. Порівняно із широко застосовуваним до 1991 р. поняттям соціального забезпечення, соціальний захист мав специфічне навантаження - це захист від негараздів трансформаційного періоду, ризиків переходу від адміністративної економіки до ринкової. Термін "соціальний захист" охоплює, водночас із правом на соціальне забезпечення, ще й інші соціальні права: право громадян, котрі потребують соціального захисту, на отримання безплатного житла або за доступну плату (ч. 2, ст. 47); право на достатній життєвий рівень (ст. 48); право на охорону здоров'я (ст. 49); право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50); право на освіту (ст. 53). Отже, право на соціальне забезпечення є елементом права на соціальний захист.

Поняття "соціальний захист" і "соціальне забезпечення" (в англійській термінології - "social protection" та "social security") теж трактують по-різному.

Окремі автори визначають англійський термін "social security" як "соціальний захист", "соціальна безпека", інколи застосовують навіть несинонімічні вирази "соціальна гарантія", "соціальна надійність", "соціальна упевненість" або й "охорона". Перекладаючи англійські праці, вітчизняні автори часто використовують терміни "security" та "protection" практично як синоніми, що не зовсім правильно. Згідно з визначенням Науково-дослідного інституту соціального розвитку при Організації Об'єднаних Націй (UNRISD), "social protection" - це соціальний захист, який складається з політики та програм, спрямованих на скорочення бідності й уразливості внаслідок

розвитку ефективного ринку праці, зменшення схильності людей до ризиків і підвищення їхньої здатності подолати економічні й соціальні ризики - безробіття, хвороби, непрацездатність, старість та ін. [13]. Отже, соціальний захист стосується запобігання, управління та подолання ситуацій, котрі негативно впливають на життя людей. "Socialsecurity" - державна програма, яка забезпечує економічну допомогу особам, що зіткнулися з безробіттям, непрацездатністю чи старістю, та фінансується за допомогою платників податків (роботодавців, працівників) [13]. У зв'язку з цим "socialsecurity" - це соціальне забезпечення.

Узагальненим розумінням понять "соціальний захист" і "соціальне забезпечення" може стати Хартія основних прав Європейського Союзу (Charter of Fundamental Rights of the European Union): "Соціальний захист у вузькому значенні зазвичай розуміють як соціальне забезпечення; однак у широкому значенні соціальний захист охоплює соціальне забезпечення серед інших соціальних прав громадян" [14]. У Конвенції № 102 Міжнародної організації праці (МОП) сказано: "Соціальний захист є ширшим і відкритішим, аніж соціальне забезпечення, оскільки охоплює нестатутні чи приватні заходи з гарантуванням соціальної безпеки, але все ж містить і традиційні соціальні заходи безпеки, такі як соціальна допомога й соціальне страхування" [15].

Здійснений нами аналіз дає змогу дійти необхідних висновків стосовно необхідності:

- надання кожному членові суспільства прожиткового мінімуму й матеріальної допомоги тим, хто неспроможний подбати про себе;
- формування сприятливих умов, що дають змогу громадянам заробляти кошти для існування будь-якими законними способами;
- створення необхідних умов для підприємницької діяльності, стимулювання соціальної спрямованості її розвитку;

- сприяння в отриманні роботи відповідно до рівня кваліфікації фахівця, ефективної та якісної праці, справедливого заробітку, підвищення кваліфікації, зміни професії, оздоровлення і відпочинку;
- здійснення належної соціально-орієнтованої житлової політики, охорони здоров'я, освіти, материнства й дитинства і под.;
- гарантування матеріального забезпечення людей старшого та похилого віку згідно з трудовим внеском;
- формування умов для реалізації інвалідам права на соціально належного рівня життя;
- захисту громадянських і політичних прав та свобод, котрі відповідають принципам правової демократичної державид;
- забезпечення стабільності громадського життя.

Основні функції соціального захисту відобразив П. Спікер. Такими функціями він вважає: підтримання належного нинішнього рівня життя громадян і запобігання бідності - превентивна функція; покращення умов у майбутньому та за погіршення ситуації - запровадження необхідних механізмів впливу - реабілітаційна функція (пом'якшення наслідків бідності через надання допомоги у грошовій, натуральній чи безготівковій формах) [16, с. 89].

Тенденції соціально-економічного розвитку після відновлення незалежності України переконують, що концепцію соціального захисту населення необхідно розглядати крізь призму теорії соціальної згуртованості суспільства.

Сам термін "соціальна згуртованість" появився у науковому обігу в 90-х роках ХХ ст. і розглядається політичною елітою розвинутих країн як сучасна доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства. В основу соціальної згуртованості суспільства покладено добробут абсолютної більшості громадян, гармонічні й стабільні відносини, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції [17, с. 20]. Це означає, що справедливий та

ефективний, з огляду кінцевої мети, соціальний захист населення становить запоруку стійкості й стабільності розвитку суспільства.

Актуальність реалізації теорії соціальної згуртованості у розвинутих країнах спричинена нестійкістю соціально-економічного розвитку, глобалізацією світової економіки, екологічними проблемами, фінансовими кризами. Лише за останні 40 років, як засвідчує Міжнародне бюро праці, у світі зареєстровано понад 100 системних фінансових криз. Це зумовлює невпевненість, непередбачуваність, нестійкість у різних її виявах.

В Україні дія названих чинників посилюється особливостями перехідного періоду: непрозорою та несправедливою приватизацією; корупцією у всіх сферах суспільного життя; соціальною демагогією владних інститутів; деградацією моральних цінностей, зростанням поляризації у рівні доходів населення. За таких умов посилюється індивідуалізація суспільного життя. Люди самотужки прагнуть реагувати на виклики та загрози. Зростають прояви індивідуального й групового егоїзму, недовіри, відчуженості. Особливо неприйнятним у суспільстві стає розшарування населення за рівнем доходів і несправедливий їхній розподіл.

Зауважимо, що поляризація доходів - це загальносвітова проблема. Опитування у країнах Європейського Союзу підтвердило: нерівномірність у розподілі доходів хвилює 84% респондентів, а відсутність гарантій на отримання гідної та справедливої роботи - 75% [18].

Як передумова і наслідок доктрини динамічного й поступального розвитку соціальна згуртованість передбачає наявність соціально-відповідальної держави із ефективними інститутами соціального захисту. До них належать:

- добробут абсолютної більшості громадян, підтримка і захист тих, котрі з різних причин опинилися за межею бідності;
- висока довіра громадян до державних та недержавних інститутів соціального захисту;
- демократичні засади організації соціального захисту;

- спільні обов'язки й відповідальність учасників соціального процесу;
- наявність механізму суспільного нагляду за діяльністю органів державної влади.

У механізмі соціальної згуртованості суспільств визначальну роль відіграє довіра. Натомість соціальна згуртованість суспільства залежить від рівня довіри, що становить найважливішу складову соціального капіталу [19, с. 7].

Соціальний захист як суспільний феномен носить змішаний характер, оскільки, з одного боку, висловлює деякі соціальні (нормативні, культурні, правові, психологічні та ін.) відносини з цього приводу, з іншого боку, передбачає економічні відносини - з приводу виробництва, розподілу, обміну і перерозподілу суспільного продукту з метою надання соціального захисту.

Сутність соціального захисту повинна визначатися відповідно до розуміння наскрізного існування соціального захисту як соціально - економічного та соціокультурного феномена упродовж усіх історичних періодів розвитку людського суспільства, що змінювали один одного. Доказом іманентності соціального захисту будь-якому суспільству слугує визначення необхідних і достатніх умов для його виникнення, до яких, крім наявності самого людського суспільства і взаємодії всередині нього, науковці відносять такі умови:

- наявність суспільного продукту і порядку його розподілу;
- обов'язкова інтеграція індивідів в соціум шляхом вбудовування їх в соціальну ієрархію і виконання ними встановлених суспільних функцій, що є необхідною умовою виживання конкретного індивіда в цьому соціумі;
- наявність соціальних ризиків, які генеруються соціумом на будь-якому рівні свого розвитку як наслідок високого рівня небезпеки зовнішнього середовища і об'єктивно не оптимальності виконання суспільних функцій членами соціуму;

- низька або знижена в порівнянні з іншими здатність конкретного індивіда виживати або адаптуватися в конкретному соціумі (фізична, розумова, психологічна або соціальна слабкість, постійна або тимчасова).

До основних напрямів соціального захисту можна віднести такі: політика на ринку праці; політика оплати праці; сімейна політика; гендерна політика; соціальне обслуговування осіб похилого віку; боротьба з бідністю; соціальна допомога.

Соціальний захист становить, з одного боку, функціональну систему, тобто систему напрямів, за якими вона здійснюється, а з іншого боку - інституціональну, тобто систему інститутів, що її забезпечують (державу, суд, профспілки й інші громадські організації).

Соціальний захист включає такі елементи: державні гарантії в оплаті праці; утримання непрацездатних, малозабезпечених, сімей з дітьми; державні гарантії у сфері зайнятості, підготовки та перепідготовки кадрів; компенсація збитків за умов реформи цін; індексація грошових доходів населення; захист споживачів, який реалізується згідно встановлених міжнародних норм і законів в державі [19].

Соціальний захист населення України - це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими і виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена нашого суспільства незалежно від його місця проживання, працездатності, статі, віку. У широкому розумінні соціальний захист - це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в Україні.

Структурно соціальний захист має такі складові:

а) державний соціальний захист - загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове державне страхування та державна соціальна допомога);

б) спеціальний соціальний захист;

в) додатковий соціальний захист і недержавне соціальне забезпечення (недержавне пенсійне забезпечення та недержавні соціальні послуги) [20, с. 120].

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Інша мета - підтримання стабільності в суспільстві, тобто попередження соціальної напруженості, яка виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю [21].

Отже, на нашу думку, соціальний захист - це сукупність суспільних і правових зв'язків, економічних відносин, що обумовлені потребою захисту соціального статусу громадян від негативних впливів соціальних, політичних, фінансових, економічних ризиків, що має охоплювати усі без виключення верстви населення. В цьому визначенні підкреслюється, що його основою є відносини з приводу надання законодавчо закріплених гарантій і прав у сфері людської життєдіяльності, з метою забезпечення соціальної захищеності людини

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан соціального захисту населення в Україні

В умовах розбудови української державності та розвитку ринкових відносин потребують гарантій соціального захисту усі прошарки населення України особливо пільгові категорії громадян. Виникає зростання потреби в ефективному соціальному захисті, викликаному погіршенням добробуту населення в умовах економічних і соціальних перетворень при переході до ринкового розвитку суспільства, коли значна кількість людей поставлена на межу виживання. Поглиблюється соціальне та майнове розшарування, що призводить до розбалансування можливостей вдоволення основних соціальних потреб населення. Продовжують залишатись низькими рівень та якість життя.

За останні роки збільшилася майже вдвічі кількість пенсіонерів за віком, безпритульних і нужденних, що вимагає від держави забезпечення соціальних гарантій та організації ефективної соціальної підтримки цих верств. Важливе місце у системі державного соціального захисту займає соціальна допомога. Це турбота держави про громадян, які потребують підтримки, сприяння у зв'язку з віком, станом здоров'я, спеціальним станом та малозабезпеченістю. Отже, завданням соціальної допомоги є полегшення матеріального стану людей незалежно від їх трудової діяльності.

Соціальний захист в Україні реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення (шляхом соціального страхування); пенсійне забезпечення; соціальну допомогу найбільш вразливим категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації, індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким

чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги [22].

Фінансове забезпечення соціального захисту громадян має багатоканальну структуру, яка складається з коштів державного та місцевих бюджетів, державних та недержавних соціальних фондів, суб'єктів господарювання різних форм власності та добродійних (благодійних) фондів і здійснюється шляхом перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту на основі соціальної солідарності, що передбачає взаємну допомогу всіх учасників системи соціального захисту. Така взаємодопомога реалізується у вигляді перерозподілу коштів між різними соціально-економічними та соціально-демографічними групами населення. Можна виділити три складові соціальної солідарності: по-перше, забезпечується об'єднанням різних ризиків при однакових страхових внесках (саме тут присутній зв'язок із правилом перерозподілу принципу соціального страхування); по-друге, передбачається інтертемпоральний (міжчасовий) перерозподіл. Мова йде про так званий договір поколінь, згідно з яким відбувається перерозподіл прибутків від працездатних молодих до непрацездатних старих членів суспільства; по-третє, соціальна солідарність є основою інтерперсонального (міжособистісного) перерозподілу. У цьому разі перерозподіл прибутків здійснюється: між найбагатшими й найбіднішими соціальними групами; безпосередньо між застрахованими суб'єктами; між застрахованими й незастрахованими учасниками системи соціального захисту.

Слід відмітити, що в більшості країн світу поступово переходять до системи перерозподілу, яка відбувається не від багатих бідним чи не від однієї групи іншим, а від однієї фази життєвого циклу індивіда до іншої. Тобто все більшого значення набувають розподільчі відносини, що базуються на самозабезпеченні свого особистого захисту кожним індивідом шляхом формування різноманітних фондів фінансових ресурсів.

На думку Т. Стеценко, поняття «фінансове забезпечення соціального захисту населення» можна використовувати залежно від мети та змісту дослідження у різних варіантах. Так, за змістом воно є сукупністю цільових грошових фондів (бюджетного, пенсійного, страхових, благодійних тощо), призначених для задоволення суспільних потреб соціального захисту населення, а за формою - це відображення комплексу фінансових планів окремих ланок соціального захисту населення, де чітко визначені джерела та обсяги коштів, їх цільове спрямування на заходи соціального захисту населення. З іншого боку, під «фінансовим забезпеченням соціального захисту населення» можна розуміти діяльність держави та інших юридичних осіб, яка стосується вирішення фінансових питань, пов'язаних з наданням соціальних послуг населенню, що належать до сфери соціального страхування та соціального забезпечення [23, с. 131].

Основний перелік підстав для виникнення права на соціальний захист закладено в Конституції України, зокрема ст. 46 гарантує громадянам «право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних і інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними».

В умовах ринкової економіки основними формами розвитку інституту соціального захисту населення, кожна з яких передбачає власні методи та джерела фінансового забезпечення, є: соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога. Соціальне забезпечення передбачає надання соціального захисту певним категоріям населення (державні службовці, військові, діти-сироти тощо). Фінансове забезпечення таких соціальних видатків здійснюється за рахунок податкових надходжень у

бюджет. На основі цього відбувається фінансування державної соціальної політики, в тому числі програм у галузі охорони здоров'я, середньої та вищої освіти [24, с. 184]. Соціальне страхування передбачає матеріальне забезпечення економічно активного населення та пенсійне забезпечення. Фінансове забезпечення механізмів соціального захисту у системі соціального страхування здійснюється за рахунок страхових внесків членів страхового об'єднання, які при настанні страхового випадку отримують страхові виплати. Фінансове забезпечення виплат по соціальному страхуванню також може частково здійснюватися за рахунок державних дотацій або кредитів. Соціальний захист і соціальна справедливість забезпечуються тим, що громадяни мають вільний доступ до системи соціального страхування (на відміну від добровільного страхування), незалежно від наявності у них соціальних ризиків (похилий вік, хронічна хвороба, інвалідність тощо) і ступеня ймовірності цих ризиків. Це надає соціальному страхуванню суспільної значимості й обумовлює обов'язковість участі громадян у цій системі. Соціальна допомога передбачає різні види соціальних виплат, дотацій, пільг, субсидій для покращення стану певних соціальних прошарків населення шляхом соціальних програм та забезпечення діяльності мережі відповідних соціальних закладів. Людина, яка потрапила в скрутне становище і не може самотійно з нього вийти, може звернутись по допомогу до відповідних інстанцій і розраховувати на соціальний захист (соціальні виплати, соціальні послуги) в обсязі, достатньому для подолання проблем, що зумовили звернення по допомогу. Так само, як і у разі здійснення соціального забезпечення, соціальна допомога передбачає фінансове забезпечення соціальних видатків за рахунок податкових надходжень до бюджету [25, с. 134]. Слід зазначити, що питання про надання соціальної допомоги розглядається індивідуально, згідно з чинним законодавством і стосовно людей, що в силу різних обставин суттєво знизили свій рівень життя.

Безпосередньо методи фінансового забезпечення в Україні реалізуються через три основні форми соціального захисту: соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальну допомогу. Сам процес фінансового забезпечення можна умовно поділити на два етапи: 1) формування фінансових ресурсів; 2) використання фінансових ресурсів. Кожен з етапів характеризується набором певних елементів.

Основним джерелом фінансових ресурсів у соціальному захисті є ВВП, у процесі розподілу та перерозподілу якого формуються первинні та вторинні доходи інституційних секторів економіки, частина яких через сплату податків та соціальних внесків (обов'язкових чи добровільних) спрямовується на формування централізованих та децентралізованих фондів фінансових ресурсів. Ці джерела можна об'єднати у три великі групи: 1) державні централізовані фонди (до них відноситься державний та місцеві бюджети, а також усі соціальні фонди, які входять до їх складу); 2) державні децентралізовані фонди (до даної групи входять фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування); 3) недержавні соціальні фонди (які формуються за рахунок добровільних внесків підприємств, населення та держави). Однією з головних умов успішного функціонування системи соціального захисту є збалансування потреби у фінансових ресурсах з наявними доходами.

Незважаючи на значну кількість чинників, які прямо чи опосередковано впливають на фінансове забезпечення, все-таки найбільший вплив на потребу у фінансових ресурсах має кількість та розмір соціальних трансфертів, які існують у системі соціального захисту.

Соціальні трансферти надаються через різні програми соціального захисту населення. В останні роки в багатьох країнах світу, зокрема і в Україні, спостерігається послаблення соціальної ролі держави, що викликано, насамперед, кризою державних фінансів. Відбувається скорочення державних соціальних програм або зменшення їх фінансування. Більшу вагу починає відігравати соціальне страхування, зокрема недержавне. За таких

умов, оптимального фінансового забезпечення соціального захисту можна досягнути лише за гармонійного розвитку усіх форм соціального захисту, що ніяким чином не повинно позначитися на соціальній захищеності громадян України. Тому, на нашу думку, пошук шляхів вирішення проблеми фінансування соціального захисту повинен бути направлений, насамперед, на оптимальний перерозподіл фінансових ресурсів у системі соціального захисту, а не на подальше скорочення його програм.

Стратегія соціально-економічного розвитку України чітко декларує європейський вибір держави, що передбачає створення умов для набуття членства в Європейському Союзі шляхом масштабного впровадження загальноєвропейських норм і стандартів до законодавства та системи державного управління [26, с. 187].

Досягнення стратегічних і тактичних пріоритетів соціального захисту населення не можливе без розбудови відповідного механізму їхньої реалізації у розрізі трьох складових: правової, організаційної та фінансової підсистем. Правова підсистема механізму реалізації соціального захисту населення має передбачати розробку і затвердження комплексу нормативно-правових актів, що формують юридичне підґрунтя для прийняття практичних рішень, а саме: визначають коло осіб, на яких поширюються заходи соціального захисту та принципи його надання; врегульовують сфери відповідальності самих індивідів, суб'єктів господарювання і держави (в тому числі центральних органів влади, місцевого самоврядування) у царині соціального захисту; закріплюють види та форми матеріальної, фінансової та інших видів допомоги, які надаються в рамках реалізації заходів соціального захисту та ін. Організаційна підсистема механізму реалізації соціального захисту має передбачати формування системи його організаційного забезпечення, а саме: мережі органів загальної та спеціальної компетенції у сфері соціального захисту населення, розподіл повноважень і відповідальності між органами управління соціальним захистом на різних рівнях адміністративно-територіального устрою та ін. [25].

Фінансовий механізм реалізації соціального захисту населення передбачає формування джерел фінансових ресурсів, що направляються на виконання відповідних програм і заходів, а також обґрунтований вибір методів, форм та важелів їх використання. У ринковій економіці соціальний захист населення реалізується за допомогою фінансових ресурсів усіх економічних агентів: домашніх господарств, суб'єктів господарювання і держави. Незважаючи на доволі диверсифіковану структуру джерел фінансування соціального захисту населення, головну роль серед них все ж відіграють кошти, акумульовані у централізованих і децентралізованих фондах фінансових ресурсів держави. Поряд зі коштами бюджетів усіх рівнів, важливим джерелом фінансування соціального захисту населення виступають кошти соціального страхування, в першу чергу Пенсійного фонду України. За рахунок коштів системи соціального страхування формується добробут більшості громадян після завершення ними активної трудової діяльності, а також у випадку реалізації соціальних ризиків, що призвели до тимчасової чи постійної втрати працездатності.

2.2. Проблеми та тенденції посилення соціальної захищеності населення у післявоєнний період в Україні

24 лютого 2022 року Російська Федерація здійснила неспровокований і руйнівний напад на сусідню державу Україну, європейську демократичну країну з населенням 44 мільйони осіб. Охоплена війною вже протягом восьми років у східних областях (Луганська і Донецька), сьогодні Україна виборює свій шлях у найбільшому конфлікті на європейському континенті з часів Другої світової війни. Ситуація, що постійно змінюється, ускладнює спроби достовірно оцінити загальні людські, економічні та соціальні втрати. Але вже сьогодні зрозуміло, що конфлікт матиме величезні наслідки. Він спричинить значні матеріальні та нематеріальні збитки, а це означає, що у післявоєнний період перед Україною постануть зовсім інші пріоритети, які

виникнуть через загострення довоєнних викликів і виникнення численних нових труднощів. За повідомленнями Агенції ООН у справах біженців, війна вже викликала найбільшу кризу біженців у Європі з часів Другої світової.

Після виходу з конфлікту перед Україною постануть виклики відновлення масово зруйнованої фізичної інфраструктури та об'єктів, особливо в окремих регіонах країни, подолання психологічних наслідків війни, недопущення сталої втрати людського та інтелектуального капіталу. Ці виклики будуть визначальними факторами будь-якого постконфліктного сценарію, який з'явиться після завершення війни.

Стратегії відновлення та відбудови в більшості випадків є складними. Постконфліктні регіони часто стикаються з низкою дуже специфічних проблем, серед яких: (i) необхідність координації між численними місцевими, національними та міжнародними дійовими особами; (ii) високий рівень терміновості, що вимагає від стейкхолдерів швидкого реагування; (iii) брак ресурсів, які потрібно ефективно використовувати; та (iv) обмежені кадрові ресурси в результаті «відпливу інтелекту» через конфлікт. Вирішити такі проблеми досить непросто, враховуючи складність і динамічність ситуації у постконфліктних регіонах [27, с. 8].

Демографічна ситуація в країні, депопуляція потребує провадження принципів стримування та пом'якшення наслідків скорочення населення працездатного віку та зростання витрат на утримання осіб похилого віку (пенсії, медичне обслуговування тощо). Наслідки скорочення населення працездатного віку можна пом'якшити проводячи політику заохочення активного способу життя літніх людей, і таким чином, забезпечувати, особливо висококваліфікованим літнім людям, можливість працювати. Тут корисними будуть подальші ініціативи з організації курсів перекваліфікації, перепідготовки для людей похилого віку, щоб вони мали можливість адаптуватися до нової професії, посади, спеціальності, що пропонується роботодавцем. Актуальною буде ініціатива щодо плавного виключення літньої особи з професійної діяльності, тобто використання таких механізмів

як скорочення робочого дня (тижня), гнучкий графік, дистанційні форми зайнятості, надомна праця. Зростання витрат на пенсії, медичне обслуговування чи довгострокове утримування (будинки пристарілих тощо) можна стримувати шляхом реформування відповідних програм. Таким чином, з метою отримання вигід для економічного зростання від розширення зайнятості в умовах старіння населення, орієнтація має бути на створення робочих місць, які дозволяють кваліфікованим працівникам довше зберігати економічну активність та робочі місця, які знижують витрати на надання послуг особам похилого віку (стимулювання зайнятості в сферах соціальних послуг, охорони здоров'я).

У площині ефективної зайнятості нагальним для вирішення в нашій країні залишається питання взаємодії ринків праці та освіти. Довготривала недосконалість взаємодії суб'єктів ринків праці та освіти негативно відображалася на обох ринках, зумовлюючи невідповідність професійно-кваліфікаційних стандартів вимогам виробництва, погіршуючи якість підготовки кадрів та загострюючи дисбаланс вакансій за професіями. Метою взаємодії суб'єктів ринків праці та освіти є максимальне задоволення потреб всіх зацікавлених сторін, що з одного боку дозволяє збалансувати попит та пропозицію на кваліфіковану робочу силу, досягти вищої якості освіти (покращення її змісту та удосконалення форми), а з іншого - задовольнити всіх стейкхолдерів у відповідних освітніх продуктах та послугах [28, с. 155].

Враховуючи суб'єктно-об'єктні зв'язки та рівні, на яких можлива реалізація взаємодії суб'єктів ринків праці та освіти серед пріоритетних напрямів її забезпечення варто виокремити такі:

- 1) удосконалення моніторингу ринків праці та освіти з метою забезпечення достовірності оцінок розвитку обох систем, зокрема у частині відтворення якісних складових робочої сили за освітньо-кваліфікаційними рівнями, професійною структурою та видами економічної діяльності й побудова на цій основі моделі прогнозування потреб ринку праці у кваліфікованій робочій силі;

2) зменшення дисбалансу на ринку праці шляхом врахування прогнозних оцінок щодо освітньо-кваліфікаційних потреб ринку праці та поступового коригування напрямів професійної підготовки, а також внесення змін до навчальних програм;

3) наближення сутнісної відповідності системи вищої та професійної освіти до потреб ринку праці, шляхом збагачення змісту освітніх програм когнітивними та соціальними компетенціями (зокрема: здатності до сприйняття нового та саморозвитку, здатності до прояву самостійності в особистому та професійному житті, володіння сучасним засобами комунікацій та активне їх використання в особистій та професійній діяльності тощо);

4) створення передумов для активізації участі бізнесу у формуванні сучасних компетенцій, які відповідатимуть потребам робочих місць, шляхом запровадження незалежної кваліфікаційної атестації, участі у підготовці, реєстрації та ліцензуванні навчальних програм, створенні та розвитку сучасних навчально-виробничих комплексів на базі університетів, для забезпечення надбання професійних компетенцій в процесі освіти;

5) забезпечення можливості практичного застосування кваліфікацій, отриманих у рамках неформального навчання шляхом розроблення стандартів для оцінювання, валідації та сертифікації навчання;

6) створення умов для збереження і розвитку виробничого, освітнього потенціалу конкурентоспроможних закладів професійно-технічної освіти, що здійснюють підготовку робітничих кадрів за дефіцитними професіями шляхом надання державних субвенцій на означені цілі;

7) сприяння поширенню інновацій в освітню та трудову сферу, що забезпечують активізацію людського капіталу у напрямі здобуття професійних знань та їх застосування на практиці;

8) розширення можливостей для нарощення конкурентоспроможності робочої сили, шляхом удосконалення мережі освітніх закладів, що надають освітні послуги та удосконалення правових

умов, які сприяють захисту прав робочої сили на здобуття додаткових професійних знань;

9) сприяння формуванню навичок раціональної побудови освітніх траєкторій серед молоді, шляхом створення інформаційної підтримки, починаючи від обрання професій, закінчуючи працевлаштуванням та адаптацією на робочому місці [29, с. 332].

Однією із найбільших перешкод на шляху побудови нової моделі соціально-економічного розвитку на сучасному етапі в нашій країні, є високий рівень «тінізації» зайнятості, що унеможлиблює прискорення економічних реформ, зростання соціальних стандартів життя населення на шляху інтеграції в європейське співтовариство. Високий рівень «тінізації» зайнятості є відображенням поширення економічної злочинності, корупції в органах державної влади, нелегальної економічної діяльності та наслідком низької правової і податкової культури та слабкістю соціально-економічних інститутів. Значний рівень «тінізації» розглядається як загроза життєво важливим національним інтересам. Актуальність проблеми легалізації зайнятості та заробітної плати в Україні на сьогодні зумовлена її масштабами та надзвичайно негативними та руйнівними наслідками як для держави, так і для працівників [30, с. 137]. Тому одним із головних завдань державної політики України є концентрація зусиль усіх гілок влади на комплексному здійсненні радикальних економічних, адміністративних, управлінсько-організаційних заходів щодо легалізації зайнятості та заробітної плати.

Скорочення неформальної зайнятості в Україні та її легалізація потребує в першу чергу реалізації заходів політики зайнятості, що мають яскраво виражену антикризову спрямованість, зокрема:

- координація зусиль влади на усіх рівнях в реалізації політики у сфері прикладання праці та зменшення масштабів її «тінізації»;
- політика зайнятості повинна бути спрямована на забезпечення соціально прийняттого рівня безробіття завдяки сприяння перерозподілу робочої сили за секторами економіки, територіями та видами зайнятості в

інтересах структурних зрушень та зростання продуктивності праці при максимально можливій соціальній підтримці безробітних;

- забезпечення збалансованості попиту та пропозиції ринку праці та підвищення якості професійної освіти має бути забезпечено шляхом прийняття професійних стандартів, що дозволить поєднати ринкові вимоги роботодавців до підготовки кадрів. Розроблені професійні стандарти дозволять проводити об'єктивну атестацію та поточне оцінювання персоналу підприємств та дозволить створити об'єктивне підґрунтя щодо галузевих стандартів оплати праці;

- перехід від моделі з дешевою робочою силою до моделі з високим рівнем оплати та ефективною працею, що виступить в ролі мотиватору (стимулу) для повернення працюючих в офіційний сектор економіки та призведе до збільшення їх доходів, надходжень до бюджету та соціальних фондів;

- удосконалення структури системи трипартизму, що передбачає підвищення статусу органів соціального партнерства, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. У країнах з розвинутою ринковою економікою ідеологія соціального партнерства глибоко проникла в соціально-трудові відносини, хоча його моделі в різних країнах відрізняються організаційно-правовим механізмом;

- зменшення масштабів неформальної зайнятості та «тінізації» заробітної плати потребує також прискорення реформи інституту заробітної плати та реалізації механізмів адміністративного та економічного характеру щодо посилення відповідальності роботодавців за дотримання законодавства у сфері прикладання праці.

Важливим у сфері стабілізації ситуації на ринку праці залишається питання посилення соціального діалогу, що є важливим засобом у роботі щодо захисту інтересів людини праці, досягнення соціальної справедливості. У кризовий період досягнення консенсусу між основними зацікавленими сторонами та їх демократична участь у пошуку рішень мають першочергову

важливість. В Україні слабкість профспілкового руху і відсутність ефективних об'єднань роботодавців обумовлює необхідність розширення та посилення ролі держави у налагодженні соціального діалогу між роботодавцями та найманими працівниками, узгодженні протиріч між ними, зниженні напруженості в суспільстві. Водночас стратегічний курс України на європейську інтеграцію посилює необхідність імплементації концепції гідної праці шляхом реалізації основних її пріоритетних напрямів за допомогою механізмів соціального діалогу. Це потребує активізації діяльності всеукраїнських профспілок щодо розширення сфери дії галузевих угод і змістовного наповнення зобов'язань у сфері зайнятості, безпеки та умов праці, дотримання соціальних гарантій тощо. Розвиток соціального діалогу з використанням кращих елементів міжнародного досвіду пов'язаний із становленням високої соціальної відповідальності держави, бізнесу, профспілок, громадських організацій щодо розв'язання проблем у сфері соціально-трудових відносин та поліпшення якості трудового життя [31, с. 135; 32, с. 155].

У світлі нагромадження людського капіталу як ключова ланка загального механізму його розглядається інноваційна. Процес глобалізації, характерними рисами якого є зростаюча економічна взаємозалежність країн усього світу в результаті збільшення обсягів та динамізації транскордонних переміщень товарів, послуг, капіталу, трудових ресурсів, технологій, сприяє посиленню конкурентної боротьби, виникненню її нових форм та методів, що обумовлює модифікацію системи чинників формування конкурентних переваг. У цих умовах інтелектуалізація факторів суспільного виробництва виступає домінуючим чинником створення унікальних конкурентних переваг на довготривалу перспективу. Досвід розвинених країн світу демонструє необхідність формування цілісної та ефективної національної інноваційної системи, головною метою якої є забезпечення конкурентоспроможності національної економіки і підвищення рівня та якості життя населення. Це досягається за рахунок зростання обсягів стимулювання інноваційної

активності, нарощування обсягів виробництва наукомісткої продукції і підвищення доходів населення; створення нових робочих місць у сфері науково-технічної діяльності і у сфері високотехнологічного виробництва; підвищення освітнього рівня населення; створення сприятливих умов для розвитку, збереження та ефективного використання інтелектуального потенціалу.

Інноваційний вектор розвитку на шляху євроінтеграції України має спрямовуватись на формування національної системи і цілісної структури науково-технічного комплексу, здатного ефективно функціонувати за умов стрімкої динамічності та жорсткої конкуренції. Реалізація завдання побудови та розвитку національної інноваційної системи потребує мобілізації всього науково-технічного, соціально-економічного, гуманітарного і кадрового потенціалу; усвідомлення суспільством невідкладності та важливості цього завдання; узгодженості і активності дій усіх гілок та усіх рівнів органів влади [33, с. 63].

Головним завданням на шляху побудови національної інноваційної системи має стати реформування державного управління науково-технологічного розвитку, що передбачає трансформацію державної системи управління та модернізацію законодавчо-нормативних умов здійснення науково-технологічної діяльності в Україні. Цей процес має здійснюватись взаємоузгоджено та враховувати інтереси всіх учасників трансформаційного процесу.

Питанням невідкладного характеру залишається фінансове забезпечення розвитку сфери, що зумовлює необхідність удосконалення механізму державних виплат на сферу наукових досліджень, розподілу та контролю їх використання. Обмеженість та неефективне використання бюджетних ресурсів потребує вдосконалення взаємовідносин між суб'єктами бюджетної політики при підтримці розвитку науково-технічної сфери шляхом виявлення недоліків організаційного, нормативно-правового характеру і коригування функціональних обов'язків органів управління.

Ключовим завданням в сфері удосконалення бюджетного забезпечення науково-технічної та інноваційної сфери є впровадження дієвої науково-обґрунтованої системи оцінки результативності та ефективності використання бюджетних коштів. Не менш важливим елементом здатним впливати на якість бюджетного забезпечення сфери є бюджетний контроль. Покращенню фінансового стану в науково-дослідній та інноваційній сфері певною мірою можна досягти шляхом перерозподілу та концентрації бюджетних коштів на пріоритетних напрямках.

Таким чином, сформульовано формування соціального захисту населення, окреслено систему пріоритетних задач та пріоритети розвитку. До стратегічних пріоритетів віднесено: відтворення та накопичення людського капіталу - завдання загальносистемного рівня, яке розглядається в інноваційному напрямі та в контексті забезпечення умов соціально-економічного розвитку суспільства; інституалізація моделі соціальної політики; формування сучасної ідеології убезпечення людини від основних соціальних ризиків в контексті принципів соціальної інклюзії; корекція прогнозно-моніторингової системи виконання різнорівневих програм соціального розвитку; реалізація державної політики соціально-економічного розвитку на принципах концепції сталого розвитку, тобто об'єднувати економічну, соціальну та екологічну складові; впровадження нових та удосконалення існуючих екологічно небезпечних технологій та обладнання; підвищення ефективності розвитку аграрного сектору економіки; формування ринку праці на основі нової парадигми трансформацій у соціально - економічній сфері; реалізація національних проєктів зі створення робочих місць; розвиток виробничих кластерів, малого та середнього бізнесу; формування інфраструктурних проєктів; забезпечення реалізації інноваційних та інвестиційних проєктів; реформування оплати праці на основі системної модернізації економіки; перехід від інвестиційної до інноваційно-інвестиційної моделі зайнятості; імплементація концепції гідної праці за допомогою механізмів соціального діалогу.

РОЗДІЛ 3

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародні стандарти соціального захисту

Поняття «міжнародний стандарт» є широкоживаним як в українській, так і в європейській нормативно-правовій практиці. У юридичній науці існує чимала кількість різних доктринальних визначень категорії «міжнародні соціальні стандарти», що зумовлено багатогранністю самого поняття «стандарт». Вартим уваги є визначення, запропоноване Запарою С.І., відповідно до якого міжнародний соціальний стандарт - це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних зі створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку [34, с. 447].

Заслуговує на увагу підхід М.М. Шумила, який під час визначення поняття міжнародних стандартів у сфері соціального захисту звертає увагу на те, що їх варто розуміти як соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого дає рівну можливість непрацездатним особам реалізовувати свої права та свободи в повному обсязі [35, с. 243-244]. Водночас доцільним, на нашу думку, є зауваження Малюги Л.Ю. про те, що міжнародні соціальні стандарти стосуються усіх людей, а не лише окремо взятої групи непрацездатного населення, тому запропонований підхід не охоплює всього змісту досліджуваної категорії. Окрім цього, зазначається, що прирівняння правового статусу непрацездатного населення до працездатного є наступним стратегічним кроком після запровадження належного базису для працездатних людей в Україні [36, с. 72].

Відмінним є визначення, сформульоване Костюком В.Л., оскільки науковець вважає, що міжнародні соціальні стандарти слід розуміти в широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні міжнародні соціальні стандарти - це сукупність означених та упорядкованих міжнародною спільнотою норм та положень концептуального характеру з широкого кола соціальних питань. У вузькому значенні міжнародні соціальні стандарти - це сукупність визначених на підставі міжнародно-правових актів фундаментальних соціальних прав людини [37, с. 204]. Вважаємо, вузький підхід не відображає змісту категорії «міжнародні соціальні стандарти», оскільки вона ототожнюється з категорією «соціальні права людини», що, у свою чергу, має іншу правову природу.

Водночас Л.Ю. Малюга запропонувала власне визначення міжнародних соціальних стандартів як сукупності універсальних вимог, взаємно узгоджених та укладених на нормативному рівні між державами, для досягнення людьми соціального добробуту і матеріальної стабільності [36, с. 72]. На нашу думку, перевагами наведеного тлумачення є врахування автором особливостей міжнародного права, зокрема його договірного характеру та відсутності відносин підпорядкування, оскільки держави повинні дотримуватись лише тих норм, які самостійно визнали обов'язковими.

Ураховуючи наведені тлумачення, можливо виокремити основні особливості міжнародних соціальних стандартів:

- 1) договірний характер, оскільки вони закріплюються в міждержавних договорах і є обов'язковими для виконання лише для тих держав, що є учасниками договору;
- 2) є узгодженою волею всіх учасників договору, оскільки неможливо зобов'язати державу визнати обов'язковість цих стандартів поза її волею;
- 3) формою закріплення є міжнародно-правові норми;

4) стосуються усієї сфери соціального забезпечення, а не окремих її елементів;

5) є вихідними вимогами, що не можуть порушуватись чи ігноруватись державою під час формування національного законодавства у сфері соціального забезпечення;

6) потрібно відрізнити від суміжної категорії «міжнародних соціальних принципів», які, як правило, є більш загальними та не містять конкретних прямих вимог, на відміну від соціальних стандартів.

Основними джерелами міжнародних соціальних стандартів можливо вважати міжнародні нормативно-правові акти Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної організації праці, Всесвітньої організації охорони здоров'я, оскільки ООН є універсальною міжнародною організацією, що об'єднує найбільше число держав - 193 країни світу, а МОП та ВООЗ є її спеціалізованими установами ООН. Стандарти, що приймаються на рівні ООН, МОП та ВООЗ, є універсальними, тобто повинні виконуватись у більшості країн світу. Далі - регіональні соціальні стандарти, що приймаються на рівні регіональних об'єднань Європи, Латинської Америки, Африки тощо. Наступним рівнем є двосторонні договори, які є обов'язковими лише для держав-учасниць договору [38, с. 501].

Декларації, принципи, меморандуми, спільні заяви, рекомендації, стандартні правила, які не мають обов'язкової юридичної сили, здійснюють морально-політичний вплив на державну владу і служать практичним посібником під час реалізації державної соціальної політики, є документами, які декларують загальноприйняті принципи міжнародного права. При цьому ефективне виконання міжнародних стандартів у сфері соціального забезпечення досягається за допомогою міжнародно-правових форм і способів захисту соціальних прав.

Серед міжнародних актів, які мають універсальне значення, є Міжнародний білль про права, що складається із Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права,

Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Зокрема, ст. 22 Загальної декларації прав людини проголошує, що кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності та для вільного розвитку її особи прав в економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави.

До універсальних джерел міжнародних стандартів у сфері соціального забезпечення належать конвенції та рекомендації МОП. Метою конвенцій є встановлення стандартів, рекомендації ж тлумачать та доповнюють їх. Таким чином, МОП заклала основи соціальної стандартизації [37, с. 245]. Це знайшло своє відображення у визначенні видів допомог та умов їх призначення, встановленні переліку соціальних ризиків, за яких особа набуває право на соціальне забезпечення, також були вироблені та нормативно закріплені його мінімальні норми - розміри, тривалість виплат, коло осіб тощо [39, с. 96].

До конвенцій МОП, що містять соціальні стандарти, можна віднести: № 88 «Про організацію служби зайнятості» (1948), № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1952), № 117 «Про основні цілі та норми соціальної політики» (1962), № 188 «Про рівноправ'я у сфері соціального забезпечення» (1962), № 121 «Про допомогу на випадок професійного травматизму» (1964), № 128 «Про допомоги з інвалідності, зі старості, на випадок втрати годувальника» (1967) та інші [35, с. 245].

Виходячи з того, що Україна прагне до вступу в Європейський Союз, а адаптація законодавства до європейського є однією з першочергових умов, вважаємо доцільним детальніше розглянути саме європейські соціальні стандарти. Так, Н.І. Новосельська у своїй праці до основних стандартів у соціальній сфері відносить стандарти, закріплені в таких нормативно-правових актах: 1) Європейській соціальній хартії (переглянутій) (ETS № 163) від 03.05.1996 року; 2) Європейському кодексі соціального забезпечення

(переглянутому) (ETS № 139) від 06.11.1990 року; 3) Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників від 09.12.1989 року; 4) Хартії основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 року [39, с. 96]. Тому, на нашу думку, питання європейських соціальних стандартів варто розглядати в контексті їх закріплення в нормах вищенаведених нормативно-правових актів.

Європейська соціальна хартія (переглянута) (ETS № 163) від 03.05.1996 року містить положення, які передбачають захист таких важливих соціальних прав громадян, як право на працю, право на справедливі, безпечні та здорові умови праці, право на справедливую винагороду, право на створення організацій та укладення колективних договорів, право дітей та підлітків на захист, право на соціальне забезпечення та охорону здоров'я тощо [40, с. 17]. Хартія є одним із найважливіших нормативно-правових актів європейського соціального законодавства. Україна приєдналась не до всіх статей Хартії, а лише до 27 статей та 74 пунктів станом на момент ратифікації та до пунктів 3, 4 статті 12 згідно із Законом України «Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)»» від 17.05.2017 № 2034-VIII [41]. Звертаємо увагу на те, що Україна не взяла на себе зобов'язання стосовно таких прав: установлення щорічної оплачуваної відпустки тривалістю не менше чотирьох тижнів; визнання права працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень; започаткування системи соціального забезпечення та підтримка її функціонування на задовільному рівні. Не ратифіковано норми, присвячені здійсненню права на соціальну та медичну допомогу й правам трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей на захист і допомогу. Залишаються незахищеними права працівників на захист їхніх прав у разі банкрутства їхнього роботодавця, а також нератифіковане право щодо встановлення цін на житло, доступних для малозабезпечених осіб [40, с. 18]. На нашу думку, це зумовлено складною економічною ситуацією в державі, що поки що виключає можливість створення ефективної системи

соціального захисту населення. Проте, приєднавшись до цих норм, Україна підтвердила свій європейський вибір і взяла на себе зобов'язання наблизити правове регулювання соціального захисту населення до європейських стандартів.

Наступним нормативно-правовим актом, який закріплює європейські соціальні стандарти, є Європейський кодекс соціального забезпечення, підписаний Україною 10 листопада 2016 року, однак досі не ратифікований. Підписання цього документу поставило завдання перед Україною не лише адаптувати національне соціальне законодавство Кодексу, але і практично впровадити передбачені у його змісті соціальні стандарти. Кодекс встановлює мінімальні соціальні стандарти, які держави повинні забезпечувати у зв'язку з такими соціальними ризиками, як хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійна хвороба, материнство, інвалідність, втрата годувальника, утримання дітей. Європейська соціальна хартія та Європейський кодекс соціального забезпечення, хоч і врегульовують низку одних і тих самих питань, проте не дублюють зміст один одного, і їхні норми не суперечать одна одній. Обидва міжнародних документи мають взаємодоповнюючий характер по відношенню один до одного.

Хартію Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників від 09.12.1989 року [42] було прийнято Радою Європейського Співтовариства на пропозицію Європейської Комісії та після консультацій з Економічним і Соціальним Комітетом та Європейським Парламентом. Її значення як міжнародного документу, який встановлює європейські соціальні стандарти, полягає в тому, що її прийняття стало першою спробою міждержавного співробітництва з питань соціального забезпечення і захисту населення в рамках Європейського Співтовариства [43, с. 2]. Незважаючи на те, що її дія охоплює вузьке коло відносин, а саме трудових, вона встановлює вичерпний перелік соціальних прав та стандартів на різних рівнях та в різних сферах.

Оскільки Україна наразі не є частиною Європейського співтовариства, Хартія Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників від 09.12.1989 року не є складником національного соціального законодавства, однак зміст положень цього нормативно-правового акта свідчить, що більшість соціальних прав та гарантій, передбачених у його нормах, також закріплені і в чинному законодавстві про працю, тому адаптація цієї частини законодавства не буде проблематичною [40, с. 22].

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. [44] присвячено соціальним стандартам, та наведено легальну дефініцію поняття «державні соціальні стандарти» як встановлених законами, іншими нормативно-правовими актами соціальних норм і нормативів або їх комплексу, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій. Таким чином, наведене визначення відсилає до визначення поняття соціальних норм і нормативів, під яким розуміється показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами. Відповідно до цього закону соціальні стандарти та нормативи встановлюються з метою визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України; визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації; визначення та обґрунтування розмірів видатків Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери. Цей нормативно-правовий акт визначає, які стандарти і нормативи повинні бути визначені у сферах доходів населення, соціальних послуг, житлово-комунального та транспортного обслуговування, охорони здоров'я, забезпечення навчальними закладами та ін. Однак важливо зауважити, що в законі не встановлені самі стандарти, тому робимо висновок,

що вони конкретизуються в інших нормативно-правових актах, що врегульовують сферу соціального захисту.

Узагальнюючи наведене, слід звернути увагу на те, що не всі нормативно-правові акти, які містять європейські соціальні стандарти, є ратифікованими вітчизняним законодавцем, проте наявні тенденції до вирішення цієї задачі найближчим часом. А тому в подальшому дослідження європейських соціальних стандартів не втрачатиме актуальності.

Таким чином, можна зробити висновок, що несприятливі наслідки всеукраїнського та всесвітнього карантину, введеного через пандемію COVID-19, вказали на те, що українська система соціального захисту є доволі слабкою та не може забезпечити належний рівень захисту для всіх категорій населення. Її недосконалість є ще однією причиною, крім євроінтеграції, що зумовлює необхідність здійснення адаптації до соціальних стандартів Європейського Союзу, оскільки система соціального захисту в європейських країнах є однією з найбільш стійких та надійних у світі.

В Україні наразі частиною національного законодавства, що містить соціальні стандарти, є нормативні акти, прийняті в межах ООН, які, у свою чергу, містять загальні соціальні стандарти, а також частина положень Європейської соціальної хартії та ін. Однак важливою є не сама по собі ратифікація цих норм, а формування ефективного механізму реалізації міжнародних соціальних стандартів та сумлінне їх виконання, виходячи з економічних можливостей України на відповідному етапі її розвитку.

3.2. Пріоритети забезпечення економічної безпеки держави на шляху досягнення національною соціальною сферою європейських стандартів

Провідним вектором розвитку українського суспільства в умовах сьогодення є формування соціально орієнтованої держави, інтегрованої у світове господарство на засадах конкурентоспроможності національної

економіки задля забезпечення належних умов життєдіяльності. Сутність соціально орієнтованої ринкової економіки полягає в тому, що держава є гарантом гідного та безпечного життя громадян. Державне управління ринковою економікою спрямоване на забезпечення стабільності та правомірності усіх процесів, які, у свою чергу, поширюються на соціальні інститути.

Досвід формування соціальної ринкової економіки в країнах Європи дозволяє сформулювати основні принципи цього виду економічної системи:

- верховенство права, оскільки соціальна ринкова економіка може бути реалізована тільки в правовій державі;
- стійкість економічного зростання як матеріальної основи добробуту;
- свобода економічної діяльності суб'єктів господарювання в рамках існуючих законів;
- соціальна безпека, що передбачає попередження виникнення, блокування та компенсації їх негативних наслідків соціальних ризиків та загроз шляхом забезпечення системності та скоординованості усіх складових державної політики;
- соціальна справедливість, що реалізується шляхом рівного доступу громадян до всіх видів ресурсів, економічного перерозподілу доходів у суспільстві та підтримки соціально вразливих верств населення;
- соціальна солідарність, що означає рівну відповідальність різних соціальних груп суспільства, а найвищим ступенем розвитку на рівні соціуму є консенсус;
- субсидіарність, згідно якого розподіл повноважень між органами різного територіального рівня має здійснюватися таким чином, щоб максимально наблизити процес прийняття рішень до громадянина, при цьому на кожному рівні має забезпечуватися достатній обсяг та якість соціальних послуг відповідно до загальнодержавних стандартів;

- соціальне партнерство, що є механізмом для функціонування розвинутого, здорового суспільного організму та розглядається як система правових і організаційних норм, принципів, структур, заходів, спрямованих на забезпечення взаємодії між найманими працівниками, роботодавцями, державними органами влади в регулюванні соціально-трудових відносин;

- взаємна відповідальність, що передбачає чітке визначення та розподіл сфер соціальної відповідальності всіх рівнів влади і управління, соціальних партнерів, суспільства та кожної особи.

Грунтуючись на цих міркуваннях, слід окреслити ряд пріоритетних задач, які необхідно вирішити в процесі побудови соціальної держави в Україні. Поза всіляким сумнівом, головним багатством будь-якого суспільства є людський капітал, нагромадження та розвиток якого можливий при створенні та забезпеченні умов розвитку кожної людини з урахуванням її інтересів. В умовах глобалізації економіки людський капітал є безпосередньою і головною продуктивною силою. Аналітики Світового банку зазначають, що виробнича складова ВВП розвинутих країн становить 18-20 %, а 80 % сукупного національного багатства безпосередньо залежить від якості людського капіталу [44, с. 238]. Реалізація стимулів людської діяльності, розкриття, збереження та розвиток соціально-демографічних, освітніх, культурних, інтелектуально-інформаційних, ментальних та інших складових людських ресурсів - визначає людський вимір, соціальну спрямованість державної політики. Відтак, основним пріоритетом державної політики є відтворення та накопичення людського капіталу.

Відтворення людського капіталу відноситься до завдань загальносистемного рівня. Значущість та своєрідність регулювання цього процесу в сучасних умовах підсилюється потребою мати відповіді на питання, які виникають у зв'язку з реалізацією національних інтересів та визначенням пріоритетного вектору розвитку країни, спрямованого на забезпечення гуманістичних цінностей, європейських стандартів.

Обраний Україною стратегічний курс на європейську інтеграцію, як пріоритет внутрішньої і зовнішньої політики, передбачає модернізацію усіх сфер життя громадян на державному та місцевому рівнях у відповідності до широкого контексту стратегії розвитку країн Євросоюзу. Проголошена на початку березня 2010 р. нова стратегія соціально-економічного розвитку ЄС «Європа - 2020» [45] базується на таких пріоритетах розвитку:

- розвиток економіки, заснований на знаннях та інноваціях;
- сприяння розвитку більш ресурсоефективної, екологічної та конкурентоспроможної економіки;
- забезпечення високого рівня зайнятості населення, досягнення соціальної і територіальної згуртованості.

Для подальшого підвищення конкурентоспроможності та потенціалу сталого зростання економік, політика держав-членів Євросоюзу має бути спрямована на довгострокові реформи в рамках нової стратегії. Україна, безумовно, повинна долучатися до загальноєвропейських цінностей.

Водночас, імплементація положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (від 21.03.2014 р. і 27.06.2014 р.) [46], передбачає інституційну інтеграцію соціальної політики, механізмів та рівнів соціального забезпечення, розширення учасників інституту соціального партнерства, залучення до соціального діалогу суб'єктів громадянського суспільства та ін. Реалізація цих завдань може бути забезпечена, з одного боку, з урахуванням особливостей вітчизняної соціально- економічної системи та попередньої траєкторії розвитку, що виступає інституційним гальмом конвергенції між Україною та ЄС, з іншого впровадженням ключових елементів Європейської соціальної моделі та відданістю загальним соціальним цінностям в частині високих соціальних стандартів та реалізації активної політики зайнятості.

Практика свідчить, що в сучасних умовах одним із пріоритетних напрямів руху України у напрямку Євросоюзу, є здійснення цілеспрямованої

соціальної політики. Інституціоналізація її нової моделі, на нашу думку, повинна реалізовуватися, враховуючи наступні аспекти:

- соціальні критерії є базовими при оцінці економічного росту в середньостроковому та довгостроковому періоді;
- відмова від патерналістських поглядів не повинна ототожнюватися з відстороненням держави від виконання соціальних функцій;
- формування ринку соціальних послуг та запровадження систем страхування мають супроводжуватися пропорційним зростанням доходів зайнятого населення;
- механізми соціальної політики повинні розроблятися виходячи із реальних можливостей та інтересів різних соціальних груп суспільства.

Формування інституційних засад має орієнтуватися на стратегічні концепти соціальної політики Європейського Союзу, конвенції та положення МОП (положення Конвенцій МОП № 117 «Про основні цілі та норми соціальної політики» [47], що ратифікована Верховною Радою України 16 вересня 2015 р., та № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», ратифікованої Верховною Радою України 16 березня 2016р) [48]. Зокрема, стаття 1 вказаної Конвенції МОП № 117 чітко визначає, що соціальна політика держави повинна передусім спрямовуватися на досягнення добробуту й розвитку населення, а також на заохочення його прагнення до соціального прогресу.

Інакше кажучи, сучасна ідеологія, що базується на принципах забезпечення людини від основних соціальних ризиків (втрати працездатності, збідніння тощо) та, частково, соціального патерналізму, має бути переглянута в контексті принципів соціальної інклюзії. А удосконалення діючих підходів соціального програмування варто розпочати з концентрації на розробленні та виконанні основоположних для соціального розвитку державних цільових програм, що реалізуються у контексті внутрішньої та міжнародної соціальної проблематики. Переорієнтація

вітчизняної соціальної політики потребує корекції прогнозно-моніторингової системи виконання різнорівневих програм соціального розвитку, у т. ч. державних цільових соціальних програм в частині перегляду критеріїв оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення.

Концептуальні основи та пріоритети відтворення людського капіталу доцільно розглядати як в інноваційному напрямі, так і в контексті забезпечення умов соціально-економічного розвитку суспільства. Однією з нагальних для нинішнього етапу розвитку України і, водночас чи не найскладнішою, є демографічна проблема. Існуючий демографічний потенціал країни, який повинен забезпечувати основу для розвитку соціальних складових економічного зростання, суттєво обмежує можливості активізації інноваційних важелів його розвитку. Як видно з прогнозів фахівців [49, с. 43], демографічні проблеми поглиблюватимуться такими негативними тенденціями як скорочення, постаріння населення та зниження частки населення в працездатному віці, як результат збереження невисокої частки населення молодших вікових груп. Обмежені можливості гармонійного поєднання сімейних обов'язків жінок з трудовою діяльністю (в силу недостатньої кількості мережі дошкільних закладів, існування певних гендерних обмежень та стереотипів при працевлаштуванні на роботу для жінок з дітьми) ускладнюють підвищення економічної активності жінок. Дотепер стимулами еміграційних переміщень, в тому числі молоді, залишається політична та економічна нестабільність, низький рівень доходів від зайнятості та дефіцит якісних робочих місць. Саме тому демографічна політика має бути спрямована на стимулювання народжуваності, зміцнення сім'ї, підвищення матеріального добробуту населення, зниження захворюваності та смертності. Невідкладними завданнями державної соціальної політики, що безпосередньо впливають на демографічну ситуацію є: зміцнення правового захисту дитинства; підтримка сім'ї як природного середовища життєзабезпечення; забезпечення умов материнства і охорони здоров'я; підтримка сімей, що знаходяться в особливо важких умовах. Істотна

увага повинна надаватись створенню умов для поліпшення матеріального становища сімей з дітьми, розвитку системи соціального обслуговування сім'ї, зниженню материнської і дитячої смертності, посиленню профілактики захворювань.

Водночас, необхідно зазначити, що стримуючим фактором розвитку людського капіталу, що звужує можливості його відтворення у перспективі, є неефективна система охорони здоров'я. Низький рівень доходів значної частини населення, і, як наслідок, - посилення майнового розшарування у суспільстві, призводить до обмеженого доступу до медичного обслуговування низькодоходних верств населення. Разом із тим, неефективне управління медичною сферою, проблеми із фінансовим забезпеченням закладів охорони здоров'я (що суттєво обмежують можливості їх модернізації), проблеми із кадровим забезпеченням (внаслідок утримання низького рівня оплати праці медичних працівників) обумовлюють зниження якості медичних послуг. Відповідно, це не сприяє зниженню захворюваності населення, та, поступово звужує можливості відтворення людського капіталу.

Життя та здоров'я людини Конституцією України (ст. 3) [10] визнано найвищою соціальною цінністю. Кожна людина має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Стратегією сталого розвитку «Україна - 2020» реалізація реформи системи охорони здоров'я визнана однією із першочергових [50]. Метою державної політики у цій сфері визначено кардинальне, системне реформування, спрямоване на створення системи, орієнтованої на пацієнта, здатної забезпечити медичне обслуговування для всіх громадян України на рівні розвинених європейських держав. Орієнтиром у проведенні реформи визнана програма Європейського Союзу «Європейська стратегія здоров'я - 2020».

Відзначимо, що сьогодні існує ціле коло актуальних правових проблем у сфері охорони здоров'я, серед яких: декларативний характер норм, що визначають правовий статус медичних працівників та пацієнтів; недостатнє

нормативно-правове забезпечення контролю якості медичної допомоги; наявність підстав для суперечок навколо юридичної сили медичних стандартів; недосконалість правового регулювання медичної експертизи; відсутність фахівців, що можуть надати юридичну допомогу у сфері надання медичних послуг; неефективна модель фінансування системи охорони здоров'я тощо. Розв'язання існуючих проблем та забезпечення всім громадянам доступу до гідного рівня медичного обслуговування потребує реалізації системних дій, спрямованих на побудову оптимальної для України національної моделі охорони здоров'я, функціонування якої відповідатиме потребам населення, та враховуватиме географічні, історичні та культурні особливості України.

Окремим і вкрай важливим напрямом медико-демографічної політики має бути пропаганда й популяризація здорового способу життя, організація активного здорового відпочинку, формування груп носіїв традицій здорового способу життя, що стане важливим елементом так званого «механізму формування культури здорового способу життя».

Поліпшення здоров'я населення та зменшення рівня захворюваності, скорочення смертності та збільшення тривалості активного життя значною мірою залежить від стану природного довкілля, забезпечення населення якісними продуктами та безпечними умовами праці. Зокрема, науковці підраховали, що у структурі факторів, які формують ризик здоров'ю, перше місце займає повітряне середовище (66,7 %), друге - харчові продукти (13,5 %) [51, с. 212]. Саме тому завдання щодо побудови принципово нової соціо-еколого-економічної моделі розвитку суспільства залишається стратегічним пріоритетом державної політики. У цьому контексті реалізація державної політики соціально-економічного розвитку має базуватись на принципах концепції сталого розвитку, що передбачає єдність економічної, соціальної та екологічної складових. Це має сприяти інтеграції екологічної політики до політик соціально-економічного розвитку національного, регіонального, обласного та місцевого рівнів, розвитку секторів економіки з метою

збереження та відтворення природного середовища, забезпечення якісних екологічних для життя і здоров'я населення та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування.

У рамках першочергових завдань на шляху побудови соціальної держави важливим напрямом є посилення екологічної складової в економічній системі держави. Це потребує, в першу чергу, створення системи економіко-правового механізму матеріального стимулювання бізнесу до екологічної відповідальності, якими можуть стати податкові пільги, регулювання цін на ресурси та екологічно чисту продукцію, організація держзакупівель продукції, надання пільгових кредитів на реалізацію природоохоронних заходів, тощо. В той же час необхідно посилити примусову соціально-екологічну складову відповідальності бізнесу шляхом підвищення штрафних санкцій (встановлені розміри штрафів за порушення норм природоохоронного законодавства мають відповідати економічним збиткам від порушення довкілля та перевищувати вартість запобіжних заходів). Пріоритетною умовою забезпечення стабільних темпів виробництва є впровадження нових та удосконалення існуючих екологічно небезпечних технологій та обладнання.

Актуальною проблемою економічної безпеки є забезпечення фізичної, соціальної й економічної доступності достатньої кількості безпечних і якісних продуктів харчування, що відповідають потребам і вподобанням населення, а також є достатніми для їх активного й здорового способу життя [52, с. 39]. Саме ці завдання лежать в площині забезпечення продовольчої безпеки, що є ваговою компонентою економічної безпеки, враховуючи необхідність належного забезпечення державою первісних потреб населення у продуктах харчування як одного з базисних факторів життєдіяльності населення та нагромадження людського капіталу.

У вирішенні питань забезпечення продовольчої безпеки пріоритетне місце належить розвитку та ефективному використанню потужного аграрного потенціалу нашої країни, що може виступати локомотивом

розвитку соціальної сфери в сільській місцевості, національної економіки її ефективної інтеграції в світовий економічний простір та служити основних джерелом забезпечення населення країни продовольчими товарами. Тому в процесі його реалізації подальша адаптація до європейських та світових умов, підвищення ефективності розвитку аграрного сектору економіки входить до пріоритетних завдань державної політики сучасної України в контексті зміцнення економічної безпеки держави.

Побудова соціальної держави, якою проголошена Україна Конституцією, вимагає формування нової парадигми трансформацій у соціально-економічній сфері, де визначальною компонентою виступає ринок праці. Загострення внутрішніх соціально-економічних процесів на ринку праці відбувається під впливом нестабільного зовнішнього середовища. Виникає необхідність його адаптації до невизначеності з подальшим переходом від стадії адаптації до стадії ефективного розвитку. Низька адаптованість українського ринку праці призводить до поглиблення диспропорцій на ринку праці, зростання безробіття, втрати робочих місць та вивільнення найманих працівників, переведення у режим неповної зайнятості, зниження доходів населення, соціальної напруженості у суспільстві, збільшення легальної та нелегальної міграції робочої сили. Розроблення адекватної державної політики зайнятості має ґрунтуватися на результатах комплексного моніторингу та сценарного прогнозування динаміки структурних та циклічних змін на ринку праці. Прогнозування тенденцій розвитку ринку праці має враховувати, крім внутрішньо-економічних, впливові зовнішні чинники в контексті різноманіття прямих і зворотних зв'язків з іншими макроекономічними і демографічними процесами. У частині імплементації та гармонізації політики зайнятості України та країн Європейського Союзу, державним пріоритетом на середньострокову перспективу має стати сприяння вільно обраній, повній та продуктивній зайнятості.

Отже, за тривалий трансформаційний період в Україні накопичено серйозні проблеми, що викликали значну кількість негативних наслідків у вимірі рівня та якості життя населення країни. Відтак, усвідомлення пріоритетів та конкретних шляхів щодо їх подолання є однією з найбільш гострих і актуальних завдань сучасності, вирішення яких є необхідною умовою для подальшого суспільного прогресу та забезпечення економічної безпеки держави. Складність та масштабність завдань, які постають перед державою у забезпеченні економічної безпеки держави з метою подолання проблем у царині нагромадження людського капіталу та досягнення національною соціальною сферою європейських стандартів, вимагає системного підходу в її управлінських зусиллях. Системний підхід передбачає, насамперед, узгодженість дій усіх суб'єктів політичної діяльності як у вертикальному, так і в горизонтальному розрізах.

У результаті реалізації загальнонаціональних пріоритетів державної політики в соціальній сфері в Україні має бути завершено формування сприятливого соціального середовища, що разом з конкурентоспроможним економічним простором виступатиме основою суспільного прогресу. Загальним результатом ефективної державної політики в соціальній сфері має бути формування соціально благополучного суспільства.

ВИСНОВКИ

1. Розглянувши історію становлення соціального захисту, виділили основні етапи його формування:

1-й етап - X-XVI ст. Проста (неорганізована) добродійність. Характеризується сліпою роздачею милостині окремими «нищелюбцями», відсутня мета добродійності. Роль церкви є переважаючою у справі турботи про жебраків.

2-й етап - XVI-XVII ст. Суспільне піклування. Добродійність набуває організованої форми на основі усвідомлення солідарності між членами громади. Турбота держави про благо бідуючих з метою принесення суспільної користі.

3-й етап - XVIII ст. - 1917 р. Державне опікування. Виникає цілісність системи суспільного піклування під строгим контролем держави, створюються спеціальні державні установи, з'являється соціальне страхування.

4-й етап - 1917-1991 рр. Соціальне забезпечення. Загальне й універсальне соціальне забезпечення, спочатку з використанням широкої натуралізації, зникнення добродійності, повна відповідальність держави за соціальне забезпечення, розвиток обов'язкового соціального страхування і солідарного пенсійного забезпечення.

5-й етап - з 1992 р. Соціальний захист. Відмова від загального соціального забезпечення, поява програм адресної соціальної допомоги, поступовий перехід до солідарно-накопичувальної пенсійної системи.

2. Визначили, що соціальний захист - це сукупність суспільних і правових зв'язків, економічних відносин, що обумовлені потребою захисту соціального статусу громадян від негативних впливів соціальних, політичних, фінансових, економічних ризиків, що має охоплювати усі без виключення верстви населення. В цьому визначенні підкреслюється, що його основою є відносини з приводу надання законодавчо закріплених гарантій і

прав у сфері людської життєдіяльності, з метою забезпечення соціальної захищеності людини.

Основними функціями соціального захисту є підтримання належного нинішнього рівня життя громадян і запобігання бідності - превентивна функція; покращення умов у майбутньому та за погіршення ситуації - запровадження необхідних механізмів впливу - реабілітаційна функція (пом'якшення наслідків бідності через надання допомоги у грошовій, натуральній чи безготівковій формах).

3. В умовах економічної нестабільності та катастрофічної нестачі коштів, зростання числа осіб, що потребують державної допомоги, фінансування соціальної сфери залишається актуальною проблемою, для вирішення якої доцільно залучати не лише державу, а й пересічних громадян та господарюючі структури. Поступальний та динамічний розвиток України сьогодні повинен орієнтуватися на соціалізацію економічної системи з найповнішим урахуванням потреб, інтересів населення, його стимулів до продуктивної трудової діяльності для реалізації власного професійно-кваліфікаційного потенціалу, всебічного розвитку, одержання гідної винагороди за результати праці. Пріоритетність вирішення соціальних завдань логічно впливає з об'єктивної необхідності створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України, їх оптимальної інтеграції до світового економічного простору, який висуває нові вимоги до процесу відтворення населення, формування соціально-трудових відносин, розвитку всіх сфер життєзабезпечення населення та його основного складника - робочої сили. У зв'язку із цим необхідно трансформувати функції держави в управлінні соціальним розвитком; еволюція сучасних методів державного регулювання повинна відбуватися у напрямі зростання їх гнучкості, зміщення акцентів із регламентуючих та обмежуючих заходів на суто стимулюючі.

4. Сформульовано формування соціального захисту населення, окреслено систему пріоритетних задач та пріоритети розвитку України у

післявоєнний період. До стратегічних пріоритетів віднесено: відтворення та накопичення людського капіталу - завдання загальносистемного рівня, яке розглядається в інноваційному напрямі та в контексті забезпечення умов соціально-економічного розвитку суспільства; інституалізація моделі соціальної політики; формування сучасної ідеології убезпечення людини від основних соціальних ризиків в контексті принципів соціальної інклюзії; корекція прогностно-моніторингової системи виконання різнорівневих програм соціального розвитку; реалізація державної політики соціально-економічного розвитку на принципах концепції сталого розвитку, тобто об'єднувати економічну, соціальну та екологічну складові; впровадження нових та удосконалення існуючих екологічно небезпечних технологій та обладнання; підвищення ефективності розвитку аграрного сектору економіки; формування ринку праці на основі нової парадигми трансформацій у соціально - економічній сфері; реалізація національних проєктів зі створення робочих місць; розвиток виробничих кластерів, малого та середнього бізнесу; формування інфраструктурних проєктів; забезпечення реалізації інноваційних та інвестиційних проєктів; реформування оплати праці на основі системної модернізації економіки; перехід від інвестиційної до інноваційно-інвестиційної моделі зайнятості; імплементація концепції гідної праці за допомогою механізмів соціального діалогу.

5. Несприятливі наслідки всеукраїнського та всесвітнього карантину, введеного через пандемію COVID-19 та збройною агресією РФ, вказали на те, що українська система соціального захисту є доволі слабкою та не може забезпечити належний рівень захисту для всіх категорій населення. Її недосконалість є ще однією причиною, крім євроінтеграції, що зумовлює необхідність здійснення адаптації до соціальних стандартів Європейського Союзу, оскільки система соціального захисту в європейських країнах є однією з найбільш стійких та надійних у світі.

В Україні наразі частиною національного законодавства, що містить соціальні стандарти, є нормативні акти, прийняті в межах ООН, які, у свою

чергу, містять загальні соціальні стандарти, а також частина положень Європейської соціальної хартії та ін. Однак важливою є не сама по собі ратифікація цих норм, а формування ефективного механізму реалізації міжнародних соціальних стандартів та сумлінне їх виконання, виходячи з економічних можливостей України на відповідному етапі її розвитку.

6. За тривалий трансформаційний період в Україні накопичено серйозні проблеми, що викликали значну кількість негативних наслідків у вимірі рівня та якості життя населення країни. Відтак, усвідомлення пріоритетів та конкретних шляхів щодо їх подолання є однією з найбільш гострих і актуальних завдань сучасності, вирішення яких є необхідною умовою для подальшого суспільного прогресу та забезпечення економічної безпеки держави. Складність та масштабність завдань, які постають перед державою у забезпеченні економічної безпеки держави з метою подолання проблем у царині нагромадження людського капіталу та досягнення національною соціальною сферою європейських стандартів, вимагає системного підходу в її управлінських зусиллях. Системний підхід передбачає, насамперед, узгодженість дій усіх суб'єктів політичної діяльності як у вертикальному, так і в горизонтальному розрізах.

У результаті реалізації загальнонаціональних пріоритетів державної політики в соціальній сфері в Україні має бути завершено формування сприятливого соціального середовища, що разом з конкурентоспроможним економічним простором виступатиме основою суспільного прогресу. Загальним результатом ефективної державної політики в соціальній сфері має бути формування соціально благополучного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нестор Літописець. Повість временних літ URL: www.litru.ru/?book=17281&page=21.
2. Захаров М. Л. Загальна частина. *Право соціального забезпечення*. Х. 2014. С. 1-14.
3. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення : навч. посіб. / Б. І. Сташків. К. : Знання, 2015. 405 с.
4. Ritter G. Der Sozialstaat - Entstehung und Entwicklung im internationalen Vergleich. München, 2019. 233 s.
5. Stein L. von. Gegenwart und Zukunft der Rechtsund Staatswissenschaften Deutschlands / L. von. Stein. Stuttgart, 2006.
6. Серватинська І. М. Фінансове забезпечення функціонування державних фондів соціального страхування: дис. ... канд. екон. наук. Черкаси, 2016. 282 с.
7. Сіленко А.О Соціальна держава: тернистий шлях до визнання. Світовий досвід і перспективи України: монографія. К. 2002. - 357 с.
8. Рудкевич І.В. Регулювання системи соціального захисту населення України: теорія, методологія та державна політика: монографія / І.В. Рудкевич. Донецьк : Емельянова Т.В., 2011. - 463 с.
9. Журавський В. та ін. Українські Закони. Соціальний кодекс України: Проект / Християнсько-демократична партія України. Київ: Логос, 2008. 319 с.
10. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Україна, 1996. 56 с.
11. Moussis Nicholas Guide to European Policies. Part IV URL : http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/5/13/05/03/
12. Москаленко В.В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. Наук. зап. Нац. ун-ту "Києво- Могилян. академія". 2003. Т.21. С. 41-44.

13. United Nations Research Institute for Social Development URL : <http://www.unrisd.org/>
14. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. № ETS 163 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
15. Конвенція міжнародної організації праці "Про мінімальні норми соціального забезпечення" № 102 від 28.06.1952 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_011
16. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. К.: Фенікс, 2000. 400 с.
17. Колот А. М. Соціальна згуртованість суспільства як доктрина: основні засоби, причини актуалізації, складові розвитку. *Екон. теорія*. 2010. № 1. С. 18-28.
18. CSR RepTrack 100 Reputation Institute URL: [//www.reputationinstitute.com/thought-leadership/csr-reprtrak-100](http://www.reputationinstitute.com/thought-leadership/csr-reprtrak-100)
19. Топішко І. І. Яку модель соціально-економічного розвитку розбудувати Україні? А. Сміт, Д. Рікардо, М. Фрідман... чи Ф. Ліст, Й. Шумпетер, Е. Райнерт? *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. Острог, 2017. № 5 (33). С. 4-15.
20. Мельник Л.М. Сутність та перспективи розвитку системи надання соціальних послуг малозахищеним верствам населення в Україні. *Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 28 квітня 2016 р.). Д.: ДНУ, 2016. С. 120-124.
21. Павлюк К. В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 15-29.
22. Соціальний захист населення України: монографія / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2009. 184 с.

23. Стеценко Т. О. Акти забезпечення соціального захисту населення в умовах суспільної трансформації. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 1 (80). С. 130-136.
24. Мальований М. І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія. Умань: СПД Сочінський, 2016. 496 с.
25. Огінська А. Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. *Економіка та держава: науково-практичний журнал*. 2018. № 4, квітень. С. 131-136.
26. Антонюк П. П. Соціальна безпека: значення та необхідність дослідження за умов динамічного середовища. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 3. Т. 2. С. 185-188.
27. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 1-10.
28. Новікова О. Ф. Управління розвитком підприємств в контексті соціальної відповідальності. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2(44). С. 153-157.
29. Токарський Т.Б. Соціальні аспекти економічної безпеки України в процесі євроінтеграції: дис. д.е.н. 21.04.01. Київ. 2021. 406 с.
30. Токарський Т. Б. Сучасні завдання соціальної політики в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2017. Вип. 2. С. 124-132.
31. Семикіна М. В. Трансформації зайнятості як фактор зміни мотиваційних моделей поведінки на ринку праці / М. В. Семикіна, Н. А. Іщенко, М. В. Бугайова // *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету* : зб. наук. праць. Кіровоград : Кіровогр. нац. техн. ун-т, 2015. Вип. 27. С. 148-157.

32. Семикіна М. В., Іщенко Н. А., Бугайова М. В. Трансформації зайнятості як фактор зміни мотиваційних моделей поведінки на ринку праці. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету* : зб. наук. праць. Кіровоград : Кіровогр. нац. техн. ун-т, 2015. Вип. 27. С. 148-157.
33. Рекун І. І. Інституціональна зміна парадигми економічної безпеки. *Інституціональний вектор економічного розвитку. Institutional Vector of Economic Development*: збірник наукових праць МІДМУ «КПУ». Мелітополь: Вид-во КПУ, 2016. Вип. 8 (2). С. 57-65.
34. Запара С.І. До питання про сутність міжнародного соціального стандарту. *Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення*: тези доп. та наук. повідом. учасн. ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : Кросроуд. 2011. 540 с.
35. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243-249.
36. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. *The Journal of Eastern European Law*. № 48. 2018. С. 70-76.
37. Костюк В.Л. Міжнародні стандарти прав осіб з інвалідністю в умовах правової, соціальної держави: теоретико-правовий аспект. *Актуальні проблеми соціального права в Україні*: зб. наук. праць. Харків : Юрайт. 2017. С. 119-215.
38. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения : учебн. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрайт, 2011. 575 с.
39. Новосельська І., Котул В. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 95-97.
40. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2019. Випуск 22. С. 15-25.

41. Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» : Закон України від 17.05.2017 № 2034-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 24. Ст. 279.
42. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників: Міжнародний документ від 09.12.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044.
43. Москаленко О.В. Європейські стандарти соціального страхування. *Право та інноваційне суспільство*. 2013. № 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_12.
44. Людський розвиток в Україні: 2004 рік (колективна монографія). Щорічна науково-аналітична доповідь / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2004. 266 с.
45. Communication from the Commission Europe 2020 - A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, COM (2010) 2020 of 3 March 2010; European Council Conclusions of 17 June 2010.
46. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-УП. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
47. Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики № 117 від 22.06.1962р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016
48. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 від 28.06.1952р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011
49. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. [Власенко Н.С., Лібанова Е.М., Пирожков С.І. та ін.] за ред. чл.-кор. НАНУ, д. е. н. проф. Е. М.Лібанової. Київ: Український центр соціальних реформ, 2016. 138 с.

50. Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
51. Бульба В., Євтухов О. Соціальні ризики людського розвитку: сутність та місце в державному управлінні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2(52). 2017. с. 209-214.
52. Чернелевська О. Л. Парадигма продовольчої безпеки. *Вісник Бердянського ун-ту менеджменту і бізнесу*. 2020. № 2 (22). С. 38-42.

ВІДГУК

наукового керівника

на магістерську кваліфікаційну роботу

здобувачки вищої освіти за другим (магістерським) освітнім рівнем

групи ФМУПЗ-21-1 Горобчук В.В.

на тему: «Соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми»

Представлена магістерська кваліфікаційна робота присвячена дослідженню розвитку та поточного стану соціального захисту в Україні. З огляду на це, магістерська робота характеризується актуальністю, містить аналітичну інформацію, яка свідчить про необхідність удосконалювати розглянутий процес соціального захисту громадян.

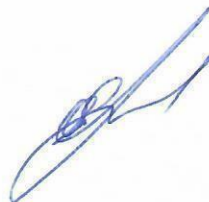
Позитивними рисами дипломної роботи є системність та послідовність викладення матеріалу, проведення дослідження та пошук шляхів вирішення проблемних питань, які розглядаються у роботі.

Здобувачкою було проведено аналіз та порівняння можливих методів розв'язання поставлених задачі та обрано оптимальний варіант. Також, розроблено рекомендації, які мають практичне значення та спрямовані на удосконалення процесу соціального захисту України на основі оцінки сучасного стану. Результати дипломної роботи апробовані на конференції (CXVI International Scientific and Practical Conference «Problems and Prospects for the Development», 9 January 2023, Ukraine, Kharkiv).

Враховуючи вищезазначене, магістерська кваліфікаційна робота заслуговує на оцінку «відмінно» (48 балів), а Горобчук В. В. на присвоєння кваліфікації «магістра».

Керівник:

д.е.н., професор,
професор кафедри публічних фінансів

О.Д. Гордей

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувачки вищої освіти

Горобчук В.В.

(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «23» січня 2023 № 9 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри публічних фінансів

Тетяна КОЛЯДА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

здобувача вищої освіти Державного податкового

Університету

Горобчук Владислави Володимирівни

На тему: «Соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми»

Актуальність теми

Позитивним у роботі є те, що студентка проаналізувала розвиток права громадянина на соціальний захист в Україні, визначила роль України на глобальному рівні.

Наявність самостійних розробок У роботі досліджено перспективи розвитку ефективних механізмів та дієвих методів функціонування системи соціального захисту.

Практична значущість висновків і рекомендацій Результати дослідження обумовлюють практичну значущість роботи, що визначається можливістю використання запропонованих механізмів покращення системи соціального захисту в Україні.

Наявність недоліків серйозних недоліків у роботі не виявлено.

Загальна оцінка дипломної роботи Тема дипломної роботи розкрита згідно встановлених методичних та практичних вимог, основні положення та висновки достатньо якісно обґрунтовані.

Загальна оцінка Дипломна робота Горобчук В.В. «Соціальний захист населення в Україні: стан та проблеми» заслуговує оцінки «відмінно». Вона може бути рекомендована до захисту відповідно до визначених вимог.

Рецензент

Керівник переддипломної практики
директор ТОВ «Охорона-Безпека Міста»

Обломей В.М.

« 24 » січня 2023 р.